

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1899. Första Kammaren. N:o 18.

Onsdagen den 12 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 5 i denna månad.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 8, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen; och

n:o 9, i anledning af väckt motion med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 41, i anledning af väckta motioner om höjd aflöning för Riksdagens justitieombudsman;

n:o 42, i anledning af väckt motion om tryckning af konstitutionsutskottets memorial och öfriga expeditioner vid 1810, 1812 och 1815 års urtima riksdagar;

n:o 43, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående godtgörelse till dem, som lidit förluster genom de af f. d. svenske och norske konsuln i New-York K. Woxen i svenska ärenden begångna förskingringar; och

n:o 44, i anledning af kamrarnes beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens fjerde hufvudtitel; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 5, i anledning af väckt fråga om utsträckt rätt för sterbhusdelegare att erhålla gemensam expedition i lagfartsärenden; och

n:o 6, med anledning af väckt fråga om skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till förbättrad vård åt sådana sinnesslöa, hvilka icke intagas i uppfostringsanstalter och arbetshem.

Herr statsrådet *Annerstedt* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående pensioner å allmänna indragningsstaten för förra sjukhusdrängen vid allmänna garnisonssjukhuset i Stockholm N. J. G. Carlsson, och förra baderskan derstädes B. M. C. Bergman, född Wahlström.

Denna kongl. proposition blef härefter föredragen och hänvisad till statsutskottet.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 7.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande sammansatta stats- och lagutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 3, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition n:o 32, med förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap, dels Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln i punkten 34 gjorda framställning om anslag till försöksmobilisering, dels ock Kongl. Maj:ts proposition n:o 33, angående dagaflöning åt värnpliktig vid tjenstgöring i visst fall under år 1900.

*Lagförslag
ang. vapen-
öfning för
utrönande af
härens krigs-
beredskap.*

Punkten 1.

Friherre von Otter: Jag tillåter mig att yrka afslag å utskottets betänkande i denna punkt och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen. Nyttan och nödvändigheten af att försöksmobilisering kommer till stånd har icke kunnat af någon bestridas och icke heller af utskottets majoritet. Men man har i stället sökt att uppställa skäl, hvarför försöksmobiliseringen borde uppskjutas ännu ett eller annat år. I reservationen har man sökt att undanrödja vissa af dessa skäl. Det tillkommer nu kammaren att afgöra, dels huruvida det sätt, hvarpå reservanterna sökt undanrödja dessa skäl, må kunna godkännas, dels i hvad mån öfriga af utskottet anförda skäl må anses ega giltighet. Det första skäl, som är af utskottet anfördt, är af dubbel natur, dels reel, dels formel. Reservanterna hafva sökt att undanrödja detta skäl på det sätt, att de föreslagit, att den del af lagen, som innehåller detta skäl, nemligen att 68 § strafflagen för krigsmagten skulle vara tillämplig i det fall, att värnpliktige icke instälde sig, borde bortfalla. Den paragraf i strafflagen, som här skulle vara tillämplig, stadgar — då man väl får antaga, att det är första gången som någon skulle beträdas med en sådan försummelse — högst åtta dagars sträng arrest. Det straff, reservanterna i stället föreslagit, är dubbla böter, 40 eller 80 kronor, och hemtningsäfventyr. Det kan dock sättas i fråga, hvilket af dessa straff, som kan anses vara för den felande minst behagligt. För min

del skulle jag hellre underkasta mig åtta dagars sträng arrest än att forslas på fängkärria genom min hembygd.

Det andra skälet, som man sökt undanrödja, är, att en del af de värnpligtige skulle uppbära i dagaflöning 20 öre, under det andra skulle erhålla 50 öre. Det kunde hända, att en andra klassens beväring stod i ledet bredvid en första klassens beväring, men denne endast skulle hafva 20 öre, då kamraten uppbure 50 öre.

Detta skäl hafva reservanterna sökt undanrödja och i stället föreslagit, att gällande författning skulle tillämpas, enligt hvilken en hvar värnpliktig eger uppbära 50 öre i dagaflöning för hvarje öfningsdag.

Det tredje skälet innebär klagan på bristen på arbetskrafter såväl inom industrien som jordbruket under tiden, som mobiliseringen pågår. Jag hemställer till kammaren: när kan man antaga att detta hinder, om det är något hinder, skall komma att upphöra? Tvärtom tror jag, att det kan blifva mindre tillgång på arbetskrafter än det för närvarande är, och i allt fall synes detta skäl väga ganska litet.

Sedan har man äfven åberopat, att den centrala förvaltningen af armén icke är ordnad. Jag tror, att detta skäl har absolut ingen betydelse, ty jag tror, att centralförvaltningen i ett sådant fall som detta icke har mycket annat att skaffa med mobiliseringen än att förse vederbörande med penningar.

På grund af de skäl, jag anført, anser jag, att Kongl. Maj:ts förslag, sådant det blifvit af reservanterna modifieradt, kan och bör af kammaren bifallas, och jag hemställer alltså om bifall till reservationen.

Friherre von Kræmer: De skäl, som af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet äro anförda för försöksmobilisering, förefalla mig så uttömmande och kraftiga, att jag icke behöfver upptaga kammarens tid med ett ytterligare omnämmande af desamma, i synnerhet om jag dertill lägger den förre talarens kommentarier af motskålen.

Det är blott ett par yttranden eller egentligen ett, som upprepats två gånger, i herr statsrådets motivering, som jag skulle önska att få fästa mig litet vid för att få uttala ett, såsom jag tror, ganska oskyldigt önskemål.

På sid. 4 i betänkandet — yttrandet är lika i den kongl. propositionen — säger statsrådet, på tal om de omständigheter, som måste undersökas vid mobiliseringen, följande: "alltid återstår oöfvervunnen den stora svårighet, som ligger i sjelfva vårt härordningssystem 'stam och beväring', hvilket system ej tillämpas i något annat land."

Att denna tanke oupphörligen sysselsätter herr statsrådet bevisas deraf, att samma yttrande återkommer längre fram i motiveringen, der det heter: "är en dylik åtgärd hos oss så mycket mer af nöden än i andra land, som vårt härordningssystem 'stam och beväring' icke allenast gör sättet för personalens inkallande mera kompliceradt än på andra håll, utan ock gör de olika truppdelarnes sammansättning

*Lagförslag
ang. vapen-
öfning för
utrönande af
härens krigs-
beredskap.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. vapen-
öfning för
utrönande af
härens krigs-
beredskap.
(Forts.)

af stam, f. d. stam och vanligt beväringsmanskap till ett synnerligen svårlöst problem.“

Det är i afseende på dessa yttranden, som jag skulle önska, att, om, såsom jag hoppas, ehuru jag icke mycket litar på det, mobiliseringen skulle beviljas, det icke måtte göras till ett hufvudändamål för densamma att bestyrka de förmenta olägenheterna af vårt system, "stam och beväring", utan att vårt härordningsskick måtte prövas utan några förutfattade teoretiska meningar i afseende å dess större eller mindre lämplighet!

I sammanhang härmed kan jag icke neka mig att för kammaren uppläsa en liten notis, som stod här om dagen i Stockholms Dagblad. Jag fann den rätt märkvärdig och klippte därför ut den; den lyder så:

TELEGRAM FRÅN UTLANDET.

Frankrikes härväsen.

Malmö den 24 mars. Från Paris telegraferas till "Localanzeiger", att förre deputeraden Feltre förbereder en masspetition till kamrarna om införande af allmän ettårig värnpligt *jemte en mindre stam yrkes-soldater*, som skulle förbinda sig till 5-årig, frivillig tjänst.

Nu vet jag icke, om herr Feltre är en så ansedd man, att han kan effektuera denna masspetition, och äfven om en sådan petition skulle kunna komma till stånd, så hyser jag tvifvel om, att den skall leda till något resultat, sådant förhållandet nu är i Frankrike, i anseende till det höga trycket af den olyckliga revanchetanken, som framkallat en kapplöpning mellan Tysklands och Frankrikes härväsende. Men jag är lifligt öfvertygad om, att denne man der utsått ett frö, som kommer att gro och i sin tid utveckla sig till verklighet. Jag är öfvertygad, att alla — åtminstone alla fria — stater förr eller senare måste öfvergå till ett sådant system af lindrigare värnpligt och en stam af fullt tillräckligt öfvade yrkessoldater att föra fram de värnpligtige, när det gäller. Det är äfven en annan sådan företeelse, som i dessa dagar förekommit i Frankrike. En skribent, jag tror han hette Gohier, hade uttalat sig öfver den förderfliga inverkan i moraliskt och i synnerhet i *fysiskt* afseende på den franska nationens ungdom, som kasernlifvet medförde. Han anklagades härför, men blef *frikänd*. (Märkligt nog under den nuvarande agitationen för armén!) Han måste således anfört goda skäl för sitt yttrande. Jag är öfvertygad, att förr eller senare, när förhållandena äro mindre spända i vår verldsdal, kommer denna tanke att bära frukt. Under tiden torde vår generalstabs och våra högt stående militärers sträfvan komma att föra det derhän, att vårt inhemska system, stam och beväring, blir afskaffadt. Vi få då kanske *importera* det på nytt från Frankrike — och då duger det nog!

Som sagdt, öfvertygad om nyttan af försöksmobiliseringen, har jag blott velat uttala detta mitt önskemål, att mobiliseringen måtte göras fullt opartiskt och icke ske hufvudsakligen i syfte att framhålla olägenheterna af vårt nuvarande system. Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Friherre Klinekowström: Jag hade icke ämnat begära ordet i denna fråga, huru ytterst viktig den än gestaltar sig för mig, men då jag finner, att ingen anmält sig efter friherre von Kræmer, har jag nödgats begära ordet för att icke låta hela frågan falla i tysthet.

Hvad mig beträffar, är jag en af vår Riksdags största sparsamhetsvänner, det har jag bevisat under de många riksdagar, jag hittills bevisat, och jag vidhåller denna åsigt, att man icke kan nog, synnerligen i vår tid, spara med statens medel. Om jag här uppträder i motsatt riktning, så varen öfvertygade, att det icke sker för att förändra mina åsikter om sparsamhet i allmänhet, tvärtom! Men jag anser, att bifall till den fråga, Kongl. Maj:t nu för andra gången väckt rörande försöksmobilisering af en härafdelning under år 1900, vara af den yttersta vikt för hela svenska folket, och jag är öfvertygad, att det icke kan lemnas anslag härtill, utan såsom ett förtroendeanslag till regeringen, ty af Riksdagens samtliga ledamöter är det endast ett ytterst litet antal, som rätt kan begripa denna svåra militärfråga. Jag har under 30 år tienstgjort såsom militär och under mångskiftande verksamhet i detta fack under min tjenstetid lärt mig inse vigten och värdet af denna fråga och, mer än det, lärt mig inse svårigheten, att icke säga omöjligheten, för menige man att förstå densamma. Den måste öfverlemnas till regeringens bestämmande, ty den kan icke uppfattas af andra än Kongl. Maj:t och dess ombud. Jag är så viss derpå, att hvad Kongl. Maj:t här begärt är det minsta möjliga för att lyckas få denna fråga afgjord, såsom Kongl. Maj:t önskar och som hela landet borde önska, att jag långt ifrån att sätta mig emot anslaget vill med största glädje bifalla hvad Kongl. Maj:t begärt. Det skulle vara särdeles ledsamt, om en annan mening gjorde sig gällande i Riksdagen rörande denna fråga, ty vigten af densamma är mycket större än de flesta af Riksdagens ledamöter kanske föreställa sig. Det skulle smärta mig djupt, om icke en fråga, som vore så viktig för vår frihet och sjelfständighet, vunne Riksdagens bifall. Jag vill i det längsta tro på omöjligheten deraf. Denna fråga har blifvit så väl utredd, så sparsamt beräknad, så klokt genomförd af vederbörande departementschef, att jag anser, att det skulle vara sorgligt, om den icke vunne Riksdagens bifall. Jag har under de många riksdagar, jag bevisat, såsom kanske de äldre af kammarens ledamöter känna, ständigt hållit mig till Andra Kammarens landtmannaparti, der jag funnit mitt bästa stöd för de fosterländska åsikter, för hvilka jag kämpat, och för hvilka jag i många hänseenden lyckats vinna gehör. Jag hoppas, att detta parti, som jag ännu med lif och själ tillhör, äfven i detta fall skall gifva mig sitt förtroende genom att med sin röst bifalla hvad Kongl. Maj:t här så klokt och så högsinnadt fordrar. Det kan icke för dessa mina vänner ifrågakomma annat än såsom ett förtroendevotum. Någon annan form kan icke gifvas, ty frågan kan icke begripas af hvem som helst, så mångskiftande är den. Jag tror, att det icke finnes af dem, som yttrat sig i frågan i Riksdagen, ett tiotal personer, som ha full kunskap om hvad det gäller. Det skulle därför smärta mig djupt, om jag såge mig bedragen i denna förväntan af mina politiska vänner i denna kammare. I sådant fall, mina herrar,

*Lagförslag
ang. vapen-
öfning för
utörannde af
härens krigs-
beredskap.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. vapen-
öfning för
utrönande af
härens krigs-
beredskap.
(Forts.)

får jag mottaga detta som bevis på bristande förtroende hos denna del af kammaren, och då har jag icke annat än att draga mig ifrån Riksdagen. Mottager jag ett sådant bevis på misstroende inom kammaren, är jag fullt besluten att draga mig tillbaka till privatlivets lugn. Jag vill icke förlänga diskussionen. Frågan är, såsom också andra talare uttalat, så noga utredd från föregående riksdag, att jag icke behöfver förlänga diskussionen, utan får jag lifligt och varmt tillstyrka bifall till hvad Kongl. Maj:t begärt, jemkadt i öfverensstämmelse med hvad reservanterna tillstyrkt.

Herr Sandberg: Då för vårt jordbruk nödvändiga arbetskrafter i stor mängd beröfvas detsamma genom den enligt min mening oförsvärliga fart, hvarmed jernvägsbyggandet i vårt land bedrifves, kan jag icke vara med om att ytterligare försvåra jordbrukarnes ställning genom att bifalla förslaget om en försöksmobilisering, hvilken efter omdömet af utskottets pluralitet utan synnerlig våda borde kunna uppskjutas ett eller annat år. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af friherre *von Otter*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i punkten 1 af den vid utlåtandet fogade reservation.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af friherre von Otters yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Anslag till
försöks-
mobilisering.

Punkten 2.

Friherre von Otter: Jemväl i denna punkt anhåller jag att med afslag å utskottets förslag reservanternas måtte bifallas.

Efter härmed slutad öfverläggning afslog kammaren utskottets hemställan och antog det förslag, som innefattades i punkten 2 af den vid förevarande utlåtande fogade reservation.

Om lag-
aförning dt
värdepålig i
visst fall.

Punkten 3.

Friherre von Otter: I denna punkt är i sak icke någon skiljaktighet mellan utskottets och reservanternas förslag, men då stiliseringen är i viss mån skiljaktig, får jag i denna del göra samma framställning som i föregående punkter.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter kammaren antog det förslag, som innefattades i punkten 3 af den vid ifrågasvarande utlåtande fogade reservation.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 8 och 11 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 39, i anledning af justitieombudsmannens framställning i fråga om inskränkning af häradshöfdingarnes tjenstledighet.

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjenstledighet.

Herr Asker: Herr greve och talman, mina herrar! För hvar gång jag läser ett lagutskottsbetänkande, som mynnar ut i en skrifvelse till Kongl. Maj:t, blir jag mycket betänksam, emedan jag är af den åsigt, att Riksdagen icke bör petitionera om lagändringar i andra fall, än då sådana äro af verkligt behof påkallade.

Går jag nu till den föreliggande frågan och läser 1 kap. 10 § rättegångsbalken, der det heter: "Nu hafver häradshöfding förfall, att han sitt embete ej förrätta kan, kungöre det Hofrätten. Pröfvas det lagligt, förordne Hofrätten en skicklig man, som embetet i hans ställe förestår", så kan jag omöjligen finna, att detta enkla och klara lagbud behöfver något som helst förtydligande. Skulle Riksdagen aflåta en skrifvelse, på sätt utskottet föreslagit, så kan jag icke finna annat, än att denna ytterst komme att innebära en anmärkning mot rikets hofrätter, men detta vill jag icke vara med om, helst jag är af helt annan åsigt än justitieombudsmannen angående häradshöfdingarnes tjenstledighet och förordnandena för deras juridiska biträden.

Från den tid, jag på 1870-talet tjenstgjorde såsom biträde i domsaga, har jag erfarenhet deraf, att domaren med lika vaken blick och lika varmt intresse följde ärendenas gång inom sin domsaga, vare sig han var tjenstledig eller sjelf förrättade tjensten; och så vill jag, att hvarje civil tjänsteman skall känna sitt ansvar för den tjenst, hvarå han erhållit fullmakt. Jag kan såsom bevis på den noggrannhet, hvarmed häradshöfdingen i den domsaga, der jag tjenstgjorde, följde ärendena, nämna, att han fordrade af sina biträden, att de föredrogo svårare mål inför honom, innan de afgjordes i det ting, hvarå biträdet hade förordnande. Härigenom blef tjenstgöringen i domsagan en utmärkt skola för praktisk tillämpning af de teoretiska kunskaperna från akademien; och detta är enligt min åsigt hufvudsaken för den unge juristen, men kan icke lika lätt vinnas genom tjenstgöring i rådstufvurätt eller hofrätt.

Vidare får jag framhålla, att det är af en synerlig vigt och betydelse, dels att den unge juristen får på eget ansvar sköta embetsgöromålen, emedan intresset för hans kall först derigenom vaknar till verkligt lif, och dels, att den tillförordnade domaren, då han vikarierar för den ordinarie, är förtrogen med förhållandena på den ort, der han skall fullgöra sitt förordnande, och icke kommer direkt från hofrättens protokoll till underrättens dombord.

På grund af hvad jag sålunda anført och då jag anser utskottets motivering vara för svag och för sväfvande för att hafva en skrifvelse till följd, får jag vördsamt yrka afslag å utskottets hemställan i denna fråga.

Herr Hasselrot: Då jag i egenskap af ledamot i lagutskottet och reservant mot dess betänkande i denna fråga begärt ordet, ber

Om inskrän-
ning af
härads-
höfdingarnes
tjänstledighet.
(Forts.)

jag att få förutskicka den anmärkning, att justitieombudsmannens anmärkning mot häradshöfdingarnes tjänstledighet icke berör mig personligen i min egenskap af häradshöfding, då den ledighet, jag åtnjutit från domarembetet, så godt som uteslutande varit föranledd af de allmänna uppdrag, som lemnats mig, och endast i ringa mån erhållits för vårdande af enskilda angelägenheter.

Går jag nu till frågans sakliga innebörd, får jag villigt och tacksam samt erkänna, att lagutskottet från sitt utlåtande utsöndrat allt, som i justitieombudsmannens framställning kunde anses vara för hofrätterna och häradshöfdingarne sårande eller stötande, men då utskottet emellertid slutat med hemställan om en skrifvelse, hvilken jag icke anser vara betingad af de faktiska förhållandena, har jag i allt fall funnit mig böra nedlägga min reservation mot betänkandet.

Utskottet har, såvidt jag förstår med full rätt, kombinerat justitieombudsmannens framställning om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet med den frågan, huruvida man skulle kunna på annat sätt, än hittills egt rum, bereda praktisk utbildning åt de unga juristerna i vårt land. Äfven justitieombudsmannen har i viss mån fäst afseende vid denna senare fråga, och han har i sin framställning skizzerat ett förslag, visande huru han tänkt sig saken ordnad. Justitieombudsmannen föreslår här, att den unge juristen skulle först tjänstgöra omkring två år hos en domare på landet, utan att erhålla förordnande att hålla ting, vidare vända sig till någon rådstufvurätt för vinnande af adjunktion och derefter börja tjänstgöra i hofrätt. Från hofrätten skulle han sedan, då behof af ledighet för någon häradshöfding yppades, sändas ut att hålla ting i landsorten — sålunda fullkomligt obekant med personal- och ortsförhållanden samt den rättspraxis, som vore rådande i den domsaga, der han på detta sätt finge börja sin egentliga tjänstgöring såsom domare. Jag är ingen vän af starka uttryck, men jag har svårt att tillbakahålla ett sådant, då jag ser en så erfaren och skicklig jurist som herr justitieombudsmannen framkomma med ett dylikt förslag, och jag kan icke förklara detta på annat sätt, än att justitieombudsmannen så uteslutande haft sin uppmärksamhet riktad på målet: inskränkning i görligaste mätto af häradshöfdingarnes tjänstledighet, att han aldeles förbisett lämpligheten och möjligheten af de vägar och medel, som skulle leda till detta mål.

Lagutskottet har också bemött justitieombudsmannens förslag i denna del och uttryckligen ogillat detsamma, dervid utskottet särskildt framhållit, att rådstufvurätterna i allmänhet icke väl lämpa sig att meddela den unge juristen hans första praktiska utbildning.

Till hvad utskottet sålunda yttrat ber jag att få lägga några ord.

Så länge vi i vårt land få behålla vår nu bestående domstolsorganisation — och jag hoppas, att den tid skall vara aflägsen, när denna organisation väsentligen rubbas — så länge torde icke någon bättre utväg finnas till utbildning för den unge juristen än just tjänstgöring vid landtdomstolarna. Och denna min uppfattning vinner stöd af det förhållande, att, som jag tror, man icke skall kunna uppleta en enda af våra juridiskt bildade vare sig öfver- eller underdomare, som vågat sig på försöket att begagna en annan utväg. Jag skall bedja att för

kammaren få i korthet redogöra för huru denna utbildning i allmänhet erhålles och meddelas. Då den unge juristen kommer från universitetet, utrustad, såsom numera vanligen är händelsen, med goda teoretiska kunskaper, och erhållit plats hos en häradshöfding, får han till en början följa häradshöfdingen på tingen, liksom på syner, egodelningsrätts-sammanträden och andra förrättningar, samt får derjemte på domsagens kansli sysselsätta sig med de mångskiftande göromålen i domsagan. Detta pågår nu i regel under två år. Särskildt Göta hofrätt meddelar icke en ung jurist förordnande att förvalta domareembete på landet förr, än han två år arbetat hos en häradshöfding. Under denna tid har nu den gamle domaren tillfälle att undersöka den unge adeptens duglighet och lämplighet för domarekallet, och finner häradshöfdingen honom icke hålla måttet, så gifver han sitt biträde ett vänligt råd att vända sig åt annat håll, och detta sker oftare än mången tror. Befinnes den unge mannen deremot lämplig för domareverksamhet, ingår häradshöfdingen, när tiden är inne, till hofrätten med ansökan om förordnande för honom att få hålla ting. När så detta skall hållas, genomgår häradshöfdingen med honom förteckningen på de uppskjutna målen, hvilkas handläggning han för öfrigt förut öfvervarit, och fäster hans uppmärksamhet på hvad som i de särskilda målen behöfver utredas. Då utslag sedan skall meddelas, går häradshöfdingen på samma sätt den unge till handa med råd och hjälp. På detta sätt fortgår den unge juristens verksamhet, derunder han vinner allt större vana och säkerhet under flere eller färre år, beroende på hvilken bana han tänker välja. Först derefter vänder han sig till de kollegiala domstolarna, hvilka väl lämpa sig att utbilda skarpa formalister och skickliga skrifkarlar, men icke, såvidt jag förstår, att lika väl bibringa den praktiska utbildningen.

I detta sammanhang skall jag tillåta mig påpeka, hvad äfven den föregående talaren framhöll, nemligen att det är just denna domareverksamhet, visserligen med stöd, hjälp och råd af den ordinarie domaren, men dock på eget ansvar, som framför allt annat är egnad att väcka intresset, skärpa omdömet och sålunda gifva den unge juristen mognad och lämplighet för sitt blifvande kall. Det är sålunda icke mycket värdt att ifrågasätta en tienstgöring hos domare på landet utan tillfälle att få arbeta på eget ansvar.

Under sådana förhållanden och då icke blott hela domarecorpsen, utan till stor del äfven personalen i departementen och de förvaltande verken rekryteras från landtdomarens vikarier, så ligger det i sakens natur, att landtdomarens rätt ofta företrädas af vikarier, men enligt min uppfattning är olägenheten häraf icke af väsentlig betydelse; och justitieombudsmannen säger ju sjelf, att ifrågavarande unga vikarier lyckas jemförelsevis ganska väl besegra de svårigheter, som möta dem. Jag tillåter mig för öfrigt i detta sammanhang påpeka, att det för rättsskipningen är lika viktigt, att de personer, som i sinom tid skola efterträda de nuvarande landtdomarens, erhålla den utbildning, att de kunna väl sköta sitt kall, som att de nuvarande domarens så mycket som möjligt hållas till att sjelfva sköta sitt embete.

Nu kan man emellertid säga, att, om man också vill medgifva,

*Om inskrän-
ning af
häradshöf-
dingarnes
tienstledighet.
(Forts.)*

Om inskrän-
ning af
härads-
höfdingarne
tjenstledighet.
(Forts.)

att den praktiska utbildningen af de unga juristerna fortfarande hufvudsakligen bör ega rum vid landt-domstolarna, i allt fall den tjenstledighet, som beviljats härads-höfdingarne, varit större, än som för detta ändamål erfordrats, och att således en inskränkning i denna ledighet kan och bör ega rum. Jag föreställer mig också, att en sådan tankegång legat till grund för utskottets hemställan, och har utskottet härvid haft ett stöd i den statistik, som justitieombudsmannen meddelat. Jag skall därför tillåta mig att ingå i en närmare granskning af denna statistik, dervid jag dock ingalunda vill bestrida rättigheten af de siffror, justitieombudsmannen anført. Kammarrens ledamöter torde emellertid hafva sig väl bekant det förhållande, hvaraf man ofta frapperas, att nemligen samma siffror, ordnade och grupperade på olika sätt och efter olika grunder, också kunna lemna alldeles olika resultat.

Justitieombudsmannens statistik omfattar åren 1896 och 1897 och afser blott de domsagor, i hvilka den nya rättegångsordningen med allmänna sammanträden blifvit införd eller tjuguen domsagor under Svea hofrätt, trettio tre respektive trettio fyra under Göta hofrätt och alla domsagor under hofrätten öfver Skåne och Blekinge. Denna statistik sönderfaller i två afdelningar. Den första afser all tjenstledighet, som nämnda år beviljats landtdomare, och har justitieombudsmannen här kommit till mycket höga tal. Dervid är dock att märka, att i de anförda uppgifterna ingår ett icke ringa antal härads-höfdingar, som på grund af framskriden ålder åtnjuta årslång ledighet, då de icke på grund af sina fullmagter äro tvungna att afgå — naturligen kommer all ledighet af sådan anledning småningom att upphöra. Vidare ha här medräknats de härads-höfdingar, som haft ledighet på grund af allmänna uppdrag — sålunda riksdagsmän, ledamöter i komitéer, landsting o. s. v. Och slutligen har äfven medtagits ledigheter, åtnjutna i följd af sjukdom och andra laga förfall än de förut nämnda. Då nu väl icke kan ifrågasättas att göra någon inskränkning i ledighet, som egt rum af dylika anledningar, synes det, som om denna del af statistiken saklöst kunnat uteslutas; men man hade i sådant fall icke haft så stora tal att röra sig med.

Af betydelse för frågans bedömande anser jag deremot den andra afdelningen af statistiken vara — den afdelning, som upptager den ledighet, som beviljats härads-höfdingarne, såsom justitieombudsmannen säger, »utan laga förfall i egentlig mening» — och äfven i denna afdelning har han kommit till relativt höga tal. Hit har hänförs ledighet för andra embetsgöromål, för enskilda angelägenheter samt för helsans vårdande.

Går jag nu till den första rubriken »andra embetsgöromål», ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att härads-höfdingarne icke arbeta under samma förhållanden som andra embetsmän. Om t. ex. en ledamot i hofrätt på sin rotel får flera mål än vanligt, behöfver detta icke öka hans dagliga arbete. Han arbetar sin bestämda tid, och de mål, han icke hinner med, få ligga öfver. Annorlunda är det med en härads-höfding. Han skall hafva allt, som kommer in på ett sammanträde, färdigt och expedieradt till nästa sammanträde. Består domsagan af två tingslag, så skall t. ex. hvad som kommer in på januari-

sammanträdet vara färdigt till sammanträdet i mars och hvad som inkommer på sammanträdet i februari vara utarbetadt till sammanträdet i april. Jag antager, att i en domsaga sammanträdet i januari vanligen ricker tre dagar och det i februari två dagar och att det då är möjligt för häradshöfdingen att med ärligt och strängt arbete sköta sig så, att han medhinner sina göromål inom den tid, jag nämnt. Men om det så inträffar, att antalet mål och ärenden på januari-sammanträdet ökas, så att detta sväller ut till fem dagar i stället för tre, så blir det helt enkelt omöjligt för häradshöfdingen, om han också skall hålla februari-sammanträdet, att fullgöra sin pligt och hafva färdigt till mars-sammautträdet hvad som inkommit å januari-sammanträdet. På grund häraf nödgas häradshöfdingen begära ledighet från februari-sammanträdet. — Vidare händer det ej sällan, att mellan sammanträdena tillstöta ransakningar med häktade personer — jag har sjelf en gång samtidigt haft fjorton personer häktade för olika brott. Och det är ju gifvet, att häradshöfdingen under sådana förhållanden icke kan samtidigt tillfredsställande sköta dessa ransakningar och sjelf hålla alla de ordinarie sammanträdena.

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

Jag frågar då, om det kan vara riktigt att inräkna sådan tjänstledighet "för andra embetsgöromål" bland ledighet utan laga förfall i egentlig mening?

En annan kategori i denna afdelning är ledighet för helsans vårdande. Härom säger justitieombudsmannen sjelf, att »uttrycket i vissa fall synes betyda detsamma som nödig hvila från arbetet, men i andra fall torde hafva afseende å verklig sjukdom eller sjuklighet». Justitieombudsmannen erkänner således, att i vissa fall här ingår verklig sjukdom, således verkligt laga förfall, men detta har icke hindrat honom från att i sin slutsumma på ledighet utan laga förfall i egentlig mening taga upp all ledighet, som beviljats för helsans vårdande.

Jag har i afseende å häradshöfdingarnes tjänstledighet utan laga förfall gjort upp en kalkyl, men på andra grunder än justitieombudsmannen. Det har välvilligt stälts till mitt förfogande uppgifter om den ledighet, som under Svea och Göta hofrätter beviljats vederbörande häradshöfdingar, i domsagorna under Svea hofrätt åren 1896 och 1897 och i domsagorna under Göta hofrätt 1897 och 1898 samt de uppgifna anledningarna till denna ledighet. Från skånska hofrätten har jag ej lyckats erhålla motsvarande uppgifter. Jag har i min beräkning betraktat såsom ledighet utan förfall i egentlig mening den ledighet, som beviljats för enskilda angelägenheter eller utan uppgifven anledning, men icke den, som erhållits för helsans vårdande eller för andra embetsgöromål, och i de fall, då tjänstledighet begärts både för helsans vårdande och enskilda angelägenheter eller för andra embetsgöromål och enskilda angelägenheter, har jag klufvit ledighetstiden midt i tu och lagt hälften till hvardera kategorien. Det visar sig då enligt denna kalkyl, att i de tjuguen domsagorna under Svea hofrätt hafva häradshöfdingarne erhållit tjänstledighet utan laga förfall år 1896 i sammanlagdt tjugufyra månader och elfva dagar samt från tjuga sammanträden, d. v. s. hvarje häradshöfding i medeltal en månad och fem dagar samt ett sammanträde, och år 1897 under

Om inskränkn-
ning af
härads-
höfdingarnes
tjenstledighet.
(Forts.)

tjugusju månader och nitton dagar samt från tretton sammanträden, motsvarande för hvar häradshöfding i medeltal en månad och nio dagar och icke fullt $\frac{2}{3}$ sammanträde. I de trettiofyra domsagorna under Göta hofrätt ställa sig siffrorna så, att ledighet utan förfall medgifvits 1897 under fyrtioen månader och tjugusex dagar samt från femtiosex sammanträden eller åt hvar häradshöfding i medeltal en månad och sju dagar samt omkring $1\frac{1}{3}$ sammanträde och 1898 under fyrtiosex månader och fyra dagar samt sextioen sammanträden med ett medeltal för hvar häradshöfding af en månad och elfva dagar samt omkring $1\frac{2}{3}$ sammanträde.

Såsom jag tillät mig nämna, afse båda kalkylerna endast sådana domsagor, der den nya tingsordningen är genomförd. Justitieombudsmannen förklarar sig hafva valt denna grupp "för öfverskådlighetens skull", och jag är öfvertygad, att det är en tillfällighet, som gjort — att han valt denna grupp af domsagor och icke den andra, der den nya ordningen icke är genomförd. Hade han valt den andra gruppen, skulle emellertid förhållandet för häradshöfdingarne hafva stält sig ännu gynsamare. Kalkylen skulle då hvad angår domsagorna under Göta hofrätt hafva efter min beräkningsgrund gifvit till resultat, att hvar häradshöfding i medeltal haft ledighet 1897 sjuutton dagar och ej fullt ett ting och 1898 en månad och två dagar samt jemnt ett ting.

Nu kan man — lika väl som jag gjort den anmärkning mot justitieombudsmannens kalkyl, att han uppfört kategorien »ledighet för helsans vårdande» i sin helhet såsom »ledighet utan egentligt förfall», utan att göra afdrag för verklig sjukdom — mot min kalkyl göra den anmärkning, att jag icke alls upptagit denna kategori och att mina siffror därför böra i någon mån modifieras. Jag tror dock, att min underlåtenhet härutinnan åtminstone i viss mån kan berättigas af en omständighet, som jag af en tillfällighet kommit att beakta. Under Göta hofrätt finnas två häradshöfdingar, som enligt hvad jag personligen känner äro besvärade af kronisk sjuklighet, och de hafva också under ifrågakvarande år åtnjutit rätt mycken ledighet, men dessa hafva icke i sina ledighetsansökningar åberopat sjukdom, utan begärt ledighet för enskilda angelägenheter, väl vetande, att hofrätten kände till förhållandet. Denna omständighet tynger dock ganska mycket på slutresultatet både i min och justitieombudsmannens medelsiffra, och jag anser det icke osannolikt, att samma förfarande af häradshöfdingar användts i flera andra fall; då man icke velat göra sig besvär att skaffa läkarebetyg, har det legat nära till hands att begagna den gamla formeln "enskilda angelägenheter", väl vetande, att hofrätten nog samt kände det verkliga förhållandet. På detta sätt torde summan af ledighet för enskilda angelägenheter blifvit ej obetydligt större, än verkligen vederbort.

Efter den utredning, jag nu lemnat, synes mig frågan ställa sig så: är den tjänstledighet, som hittills blifvit häradshöfdingarne beviljad utan laga förfall, så stor, att en inskränkning deri skäligen kan och bör ega rum? Derom kan man naturligtvis hysa olika meningar. Justitieombudsmannen är i detta fall icke frikostig mot häradshöfdingarne. Han säger sålunda, att häradshöfding bör i regeln kunna bereda sig

minst en månads ledighet å tid under sommaren, då de ordinarie tingsgöromålen hvilat. Ja, det är möjligt att så kan ske i en eller annan af de allra minsta och mest lättskötta domsagorna, men jag vågar påstå, att det icke kan ske i det stora flertalet domsagor. Sedan domaren omkring den 15 juli afslutat vårtingen, åtgår återstoden af månaden till att uppsätta de ärenden, som inkommit på slutsammanträden, och derpå komma syner och andra förrättningar, vidare en och annan ransakning, komplettering af rotlar och granskning af fastighetsböcker m. m. Till detta allt har man ju endast augusti månad, och så, innan man vet ordet af, kommer september, och tingen börja igen. Det förhåller sig verkligen icke så, att domaren i allmänhet kan bereda sig någon nämnvärd ledighet under sommaren utan att erhålla verklig tjänstledighet.

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

Men justitieombudsmannen vill dessutom medgifva häradshöfdingarne ytterligare en månads ledighet under året, jemte ledighet från ett eller två sammanträden, och det är ju också möjligt, att man i yngre år och under sin kraftigaste tid kan stå ut med att sköta domaregöromålen med endast en månads ledighet om året, men det går för visso icke i längden. Jag skall tillåta mig att fästa uppmärksamheten på förhållandet å ett närliggande område, nemligen inom hofrätterna. Der äro ledamöterna berättigade till två månaders semester årligen, vidare hafva de ledighet vid jul och påsk, sammanlagdt omkring en månad, och slutligen hafva de rättighet hvarje session till ledighet utan uppgifven anledning i fjorton dagar. Således in alles en ledighet af fyra månader om året. Är nu icke detta för mycket, synes mig den ledighet, justitieombudsmannen velat tillmäta åt häradshöfdingarne, vara alldeles för liten, och jag är af den uppfattning, att, äfven om man af den anledning, jag förut antydt, höjer de siffror, jag anført, och detta med tjugu å tretio procent, den ledighet utan laga förfall, som häradshöfdingarne i medeltal åtnjutit, icke är för stor.

Under sådana förhållanden synes det mig hvarken lämpligt eller rätt att hos Kongl. Maj:t göra en sådan framställning som den, utskottet föreslagit, hvarför jag ber att få instämma i det af den föregående talaren gjorda yrkandet om afslag å utskottets hemställan.

Herr Moberg: Då jag vid ett föregående tillfälle inom denna kammare yttrade mig i anledning af justitieombudsmannens berättelse, tillät jag mig uttala den mening, att justitieombudsmannens till kammarens behandling nu föreliggande framställning om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet tarfvade grundligt bemötande, när den återkomme på kammarens bord. Jag närde dervid den förhoppning, att ett sådant bemötande i första rummet skulle komma framställningen till del från lagutskottets sida. Beklagligen har denna min förhoppning blifvit gäckad. Ty om än lagutskottet icke förordat en skrivelse af den beskaffenhet, justitieombudsmannen föreslagit, hvilket för öfrigt, så vidt jag kan förstå, varit alldeles omöjligt — så oklar är efter mitt förmenande slutklämmen i justitieombudsmannens framställning så till form som innehåll —, har lagutskottet i allt fall ansett, att

Om inskränkn-
ning af
härads-
höfdingarnes
tjenstledighet.
(Forts.)

samma framställning borde föranleda en sådan skrifvelse, hvarom lagutskottet hemställt i sitt nu föredragna utlåtande.

Innan jag öfvergår till att beröra utskottets utlåtande, anser jag det nödvändigt att kasta en skärskådande blick på justitieombudsmannens framställning, emedan man först vid närmare betraktande af densamma kan finna, om och i hvilken mån framställningen bör leda till det slut, hvartill lagutskottet kommit. Visserligen har lagutskottets högt ärade ordförande, som ställt sig såsom reservant inom utskottet, egnat justitieombudsmannens framställning i vissa delar en ingående kritik, men med hänsyn till ämnets synnerliga vikt och med hänsyn jemväl till de många invändningar, som ur skilda synpunkter kunna mot justitieombudsmannens ifrågavarande framställning göras, anser jag för min del, att i allt fall så mycket återstår att mot samma framställning vidare erinra, att jag blott är i förlägenhet, huru jag skall lämpligen kunna begränsa mig för att icke alltför starkt anlita kammarens tålmod.

Det är efter min mening ett egendomligt förhållande, att under den skärskådan, som justitieombudsmannens framställning undergått såväl i pressen som man och man emellan, man, såvidt jag försport, icke kommit att närmare akta uppå, hvad denna framställning i själva verket innebär. Den innebär, mina herrar, ingalunda blott hvad rubriken angifver: en "inskränkning af häradshöfdingarnes tjenstledighet". Den innebär derjemte något vida mera, något vida betydelsefullare. Den innebär nemligen förslag till en total omdaning af de förhållanden, hvarunder icke allenast vår domarecorps, utan öfver hufvud den civila embetsmannacorpsen inom vårt land sedan mera än hundra år tillbaka vunnit sin utbildning, en utbildning så värdefull och gagnande, att man deri med allt skäl velat finna en förnämlig anledning till det anseende, vår domarecorps och vår embetsmannacorps enligt samstämmiga vittnesbörd såväl inom representationen som utom densamma åtnjuta. Den långvariga utbildning hos domare på landet, som tillföre ansetts vara så nödvändig för att varda en skicklig domare, icke minst genom den förtrogenhet, som derunder vunnits icke allenast med de säregna förhållanden och egendomligheter, som förefinnas med afseende å rättsväsendet på landet, utan äfven med folkets lynne, seder och åskådningssätt, som det är så ytterligt viktigt för en domare att nogsamta lära känna och icke blott efter ett eller annat tingsammanträde ytligt förnimma, — det är denna från fäderna ärfda och äfven af den nuvarande generationen högt skattade utbildning för domarekallet, som, såvidt jag kan förstå, enligt justitieombudsmannens förslag skulle försvinna.

Men icke nog härmed. Justitieombudsmannen säger: "Såsom bekant, har det varit vanligt, att många af häradshöfdingarnes biträden blifvit advokater, landsstatstjenstemän, tjenstemän inom andra grenar af administrationen o. s. v., och någon väsentlig förändring till det bättre torde härutinnan under nuvarande förhållanden ej vara att förvänta. Häradsrätterna hafva dock en vida viktigare uppgift i samhället, än att man borde tillåta, att de sålunda allmänt användas såsom uppfostringsanstalter för andra yrken och embeten än domarens." Med

detta uttalande, mina herrar, och med den tillämpning, justitieombudsmannen sjelf ytterligare gifvit derät, då han förklarar sin mening och sin önskan vara, att icke andra än de, som för framtiden ville egna sig åt domarekallet i egentlig mening, skulle få förrätta ting, varder det alldeles uppenbart, att de administrativa och förvaltande verken hädanefter skulle vara i saknad af den juridiskt praktiska utbildning hos sina embets- och tjänstemän, som, efter hvad jag förmodar, framstående män inom denna kammare kunna vitsorda hafva varit för dessa verk af grundläggande betydelse, och hvarförutan vi aldrig skolat ega desse dugande män, som så väsentligt gagnat sitt fädernesland, icke minst såsom medlemmar af denna kammare. Det är enligt mitt förstånd ett underligt tal, justitieombudsmannen för, då han förmenar, att en domstol liksom hvarje annan statens anstalt icke skulle hafva till sin uppgift att förutom fyllandet af sitt särskilda ändamål jemväl bidraga till fostrandet af landets söner och ämnessvenuer, så att de varda sitt fosterland till största möjliga gagn. Hafva nu häradsrätterna, jemte det de fyllt sin egentliga uppgift att ombesörja och handhafva rättskipningen på landet, äfven gagnat derigenom, att de fostrat jurister, som, när de sedermera inträdt i de förvaltande verken, kunnat blifva så framstående just till följd af den utbildning, de hos häradshöfdingarne erhållit, så har väl denna iusats i den allmänna embetsmannabildningen varit af sådan vigt, att jag ej förstår, huru ett underskattande deraf är möjligt, såvidt man ej ser saken ur rent skrämessig synpunkt. Redan det, att af förverkligande af justitieombudsmannens önsknings skulle följa, att de administrativa och förvaltande verken och hela den civila administrationen skulle komma i saknad af den praktiska utbildning hos sina embets- och tjänstemän, som de förut fått åtnjuta, är för mig ett tillräckligt skäl att finna justitieombudsmannens framställning föga tilltalande.

Men det återstår att se till, huruvida det mål, justitieombudsmannen förmenat sig hafva till ögonmärke, att endast de mest förfarne och de till domarembetetets utöfvande mest skicklige skulle få bekläda domarembetet, blifvit i justitieombudsmannens framställning tillgodosedt, eller om det icke snarare blifvit der förbisedt och man sålunda skulle förlora hvad man hade för afsigt att vinna. Som kammaren behagade finna, är A och O i justitieombudsmannens framställning, att häradshöfdingarne skola hafva så liten ledighet som möjligt och framför allt endast i nödfall erhålla befrielse från förrättande af ting och tingsammansråden. Då såsom en följd deraf deras biträden icke skulle få förrätta ting, skulle enligt justitieombudsmannens förslag biträdena afbryta sin vistelse hos häradshöfdingarne efter ett eller två år för att sedermera på andra områden söka sin utbildning för domarekallet. Justitieombudsmannen säger på ett ställe: "Att leda tingsförhandlingarne och att döma äro visserligen de mest magtpåliggande och jemväl de mest lärrika af domaregöromålen", och på ett annat ställe: "De" (biträdena) "hafva nemligen under en längre tids vistelse hos den häradshöfding, som de biträda, ej blott gjort sig förtrogne med den i domsagan rådande praxis vid behandlingen af förekommande ärenden, utan äfven angående personer

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

*Om inskrän-
ning af
härads-
höfdingarnes
tjänstledighet.
(Forts.)*

och förhållanden i orten förvärfvat en kännedom, som är af en viss vigt för en domare". Då justitieombudsmannen uttalat dessa behjertansvärda sanningar, må man väl fråga: hvarför skola då icke de unge juristerna få den praktiska utbildning, som justitieombudsmannen förmenar vara den mest gagneliga och lärorika, och hvarför skall ej folket inom en domsaga få till domarens vikarier dem, som äro mest förtrogne med förhållandena der? Svaret blir: jo, därför att härads-höfdingarne icke skola undgå ledighet annat än vid laga förfall, och då biträdena icke kunna hos härads-höfdingarne afvakta sådaut förfall, som de ju ej veta, när det skall inträffa, måste angelägenheten af de unge juristernas utbildning och befolkningens i domsagorna behof vika, för att härads-höfdingarne ej skola få för stor ledighet. Justitieombudsmannen har emellertid icke kunnat undgå att finna, att många domsagor äro af den beskaffenhet, att härads-höfdingarne äfven med den allra bästa vilja och arbetsförmåga icke kunna förrätta samtliga ting och tingssammanträden. Ett botemedel, som bereder tillämpning åt justitieombudsmannens här ofvan utvecklade grundsats, måste således utfinnas, och detta botemedel har justitieombudsmannen angifvit vara, för sådana domsagor delas i så små domsagor, att härads-höfdingarne kunna förrätta alla göromål sjelfva, och att dessutom, såsom nu i öfre Norrland, äfven annorstädes förordnas brottmålsdomare. Härvid torde man böra taga i betraktande, huruvida representationen kan befinnas villig till de uppoffringar, som dessa justitieombudsmannens förslag innebära. Derom tillåter jag mig icke att döma, men jag tillåter mig framhålla för kammaren, att räkning på en sådan offervillighet hos representationen ingår såsom en afgörande faktor i justitieombudsmannens förslag, i ty att utan domsagedelning och tillsättande af flere brottmålsdomare justitieombudsmannens förslag är endast ett förslag på papperet.

Ser man vidare till, huru justitieombudsmannen tänkt sig programmet för domares utbildning för att nå det af honom uppställda önskuingsmål, finner man det angifvet sålunda: "Enligt min uppfattning vore det önskvärdt, att en sådan ordning för den unge juristens utbildning kunde införas, att han först vistades såsom biträde under t. ex. två år hos en härads-höfding utan att erhålla förordnanden att hålla ting af något slag, men möjligen med rätt att efter viss tids tjänstgöring uppehålla härads-höfdingens embete vid kortare ledigheter emellan tingen, att han derefter finge förordnanden såsom adjungerad ledamot af rådstufvurätt, samt så förberedd började tjänstgöra i hofrätt, som, derest han befundes lämplig för domarevärf, använde honom dels såsom vikarie för härads-höfdingar och dels i hofrätten". Nu brukar det väl på andra verksamhetsområden anses vara en ovärderlig fördel, att man vunnit erfarenhet beträffande de göromål, som falla inom det verksamhetsfält, man får sig anvisadt. Men härvidlag tyckes justitieombudsmannen hafva en annan uppfattning. Jag tillåter mig anmärka i fråga om den projekterade tjänstgöringen vid rådstufvurätterna, att jag icke förstår, huru den kan vara förenlig med justitieombudsmannens uttalade åsigt i öfrigt. Rådstufvurätterna hafva sina af

Kongl. Maj:t fastställda arbetsordningar, der tjenstgöringsskyldigheten är bestämd för såväl borgmästare som rådmän. Om vare sig borgmästare eller rådmän skulle afstå sin tjenstgöring till en ung adjungerad ledamot, skulle just ett sådant förhållande inträffa vid rådstufvurätt, som justitieombudsmannen, när det gäller domstolarne på landet, anser särdeles olämpligt, nemligen att ordinarie tjensteman lemnade sin befatning för att låta den skötas af vikarie. Jag kan derföre icke heller förstå, hvarför den af justitieombudsmannen uttalade, af mig förut berörda åsigt, att häradsrätterna ej må användas såsom uppfostringsanstalter för andra yrken och embeten än domarens, icke skall hafva sin tillämpning äfven i fråga om rådstufvurätterna.

Men, antagom i allt fall, att den unge juristen, såsom justitieombudsmannen önskar, vid rådstufvurätt och i hofrätt vunne sin utbildning för domarekallet, någon domareverksamhet på landet borde väl ändock ifrågakomma för dem, som framdeles ville blifva domare der. Men huru skulle den unge juristen kunna få utöfva sådan verksamhet, då härads höfding ej kunde erhålla ledighet annat än vid laga förfall? Jo, säger justitieombudsmannen, de "på naturligt sätt" uppkomna ledigheterna skulle för visso dertill lemna tillfälle. Ingen definition har lemnats om hvad som menas med "på naturligt sätt" uppkommen ledighet, och jag vet således icke, om dit får räknas den ledighet, som under riksdagarne åtnjutes af härads höfding, som erhållit förtroendet att vara riksdagsman. Jag antager emellertid detta. Sådana ledigheter blifva emellertid ett fåtal, hvarföre till de "på naturligt sätt" uppkomna ledigheterna företrädesvis måste räknas sådana, som uppstå vid härads höfdings sjukdom eller död. Ja, hittills hafva härads höfdingarne varit ett mycket lifskraftigt släkte, hvarom vi ju ega glädjande vittnesbörd i denna kammare; och om än antagas må, att förhållandet skulle blifva något annorlunda, när härads höfdingarnes tjenstledighet enligt justitieombudsmannens förslag skulle i så betydlig mån inskränkas, vågar jag i allt fall antaga, att de tillfällen till förordnanden, som uppkomme af sistberörda anledningar, icke skulle nå den utsträckning justitieombudsmannen antager. Det torde emellertid vara uppenbart, att under de förhållanden, hvarunder sålunda de hufvudsakliga förordnandena i domsagorna skulle erhållas, förvisso ingen svensk medborgares helsotillstånd skulle följas med så noggrann uppmärksamhet och så lifligt intresse som härads höfdingarnes, om nu också detta intresse icke kunde sägas vara på aldeles "naturligt sätt" uppkommet. Men jag föreställer mig, att det skulle kännas föga angenämt för de unge juristerna att endast genom sjukdom och död bland härads höfdingar få vänta uppfyllelse af sina länge närda förhoppningar. Nå, säger man, detta är nog sant, att icke så mycket af förordnanden kunde erhållas, men sedan justitieombudsmannens förslag genomförts blefve de unge juristerna ordinarie domare mycket tidigare. Det behöfdes icke, att man förrättat så många ting, och det behöfdes ej heller så lång tids domareförordnande. Ja, mine herrar, detta är sant. Och nu har jag kommit dit jag velat komma. Här ligger pudelns kärna. Den domarecorps, vi nu hafva, hvars med-

Om inskränkning af härads höfdingarnes tjenstledighet.
(Forts.)

Om inskränkn-
ning af
härads-
höfdingarnes
tjänstledighet.
(Forts.)

lemmar under lång tids befattning med landtdomaregöromål lärt sig älska folkets säregna förhållanden och den verksamhet, domarembetets utöfvande kräfer, samt genom noga aktgifvaude på folkets önsknigar och behof tillvunnit sig folkets förtroende i högre grad än kanske någon annan tjänstemannacorps, denna domarecorps skulle ersättas af en annan, som komme att sakna just hvad som utgör den nuvarandes styrka.

Jag är skyldig kammaren afbön för den långa tid jag tagit kammarens uppmärksamhet i anspråk. Men enligt min mening är den föreliggande frågan af en så genomgripande betydelse, att stor uppmärksamhet bör egnas deråt. Jag kan emellertid fatta mig mycket kortare, då jag öfvergår till utskottets betänkande, ty derom är, såvidt jag kan förstå, icke mycket att säga.

Ehuru utskottet icke tagit saken ur den vidtomfattande synpunkt, hvarur den efter mitt förmenande bort tagas, har utskottet i allt fall icke godkänt de af justitieombudsmannen på flerfaldiga ställen uttalade meningar. Men jag får säga, att den bevisföring, utskottet använt, synes mig något egendomlig. Sedan utskottet nemligen upptagit ett efter annat af justitieombudsmannens påståenden och egnat dem sitt erkännande, kommer utskottet strax derpå med ganska betänkliga invändningar mot samma påståenden, hvarigenom deras giltighet vederlägges. Så gör utskottet undan för undan. Och följden är, att, när utskottet kommit till slutet, utskottet för sin hemställan icke har ett enda positivt skäl, utan måste nedskrifva en sådan motivering: "Med det ofvan sagda har utskottet emellertid *ej velat bestrida möjligheten* att utfinna en anordning, som ur rättsskipningens synpunkt är fördelaktigare än den nuvarande." På den omständigheten, att det icke kan anses omöjligt att utfinna en anordning, som är fördelaktigare än den nuvarande, har utskottet alltså grundat sin hemställan. Det har så ofta inom denna kammare, såsom mig synes med allt skäl, blifvit sagdt, att man icke bör göra framställning hos Kongl. Maj:t, utan att man något vet, hvarthän man vill komma, utan att man har någon kännedom om, hvilket medel skall leda till målet. Jag frågar: kan det finnas någon inom denna kammare, som efter den utredning utskottet presterat och efter hvad för öfrigt i saken förekommit är på det klara med hvad som skall göras? Jag tror icke, att det finnes någon. Skall då Riksdagen allåta en skrifvelse blott för att skrifva någonting. Såvidt jag förstår, gifves det ej någon annan lösning af den förevarande frågan än förändring af våra underdomstolar på landet från enmansdomstolar till kollegiala domstolar. Men, såsom lagutskottets ordförande sade, jag hoppas, att den tid måtte vara långt aflägsen, då förslag derom bifalles. Frågan härom eller i öfrigt någon antydning om den väg, som skulle beträdas för att nå det af utskottet angifna önskningsmål, har icke blifvit af utskottet berörd, och sålunda skulle Riksdagen nu skrifva till Kongl. Maj:t utan att sjelf hafva klart för sig hvad den vill. För min del kan jag icke förorda en dylik lösligen tillkommen skrifvelse. Jag ber därför att få i likhet med lagutskottets ordförande och öfrige, som yttrat sig i denna fråga, yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Almgren, Fredrik: Såsom ledamot af lagutskottet har jag ansett det vara min pligt att söka bilda mig en opartisk åsigt i föreliggande fråga. Då jag hvarken är domare eller jurist eller har någon som helst egen erfarenhet af, huru domarekallet på landet utöfvas, har jag såsom grund för mitt omdöme i frågan varit hänvisad till den diskussion, som, också mycket sakrik och omfattande, förts inom lagutskottet. Af densamma framgick, såvidt jag kunde förstå, först och främst, att den skildring, justitieombudsmannen lemnat af den efter hans förmenande alltför stora ledighet, häradshöfdingarne åtnjuta, varit och är i viss mån icke obetydligt öfverdrifven. Utskottet har jemväl funnit, att den "kan gifva sken deraf, att häradshöfdingarne i allmänhet åtnjuta mera tjenstledighet, än som i verkligheten eger rum". För det andra synes det mig ådagalagdt, att hofrätterna gjort sin pligt. Utskottet har funnit, att ingen "hofrätt med otillräcklig stränghet öfvervakat efterlefnaden af lagbudet i 10 § af 1 kap. rättegångsbalken". På grund häraf måste jag sluta, med hänsyn till hvad detta lagbud innehåller, att under den tid, som justitieombudsmannen afsett, ingen häradshöfding erhållit tjenstledighet utan laga förfall, och att de personer, som förordnats att embetet förestå, varit hvad lagbudet kallar skicklige män. För det tredje har det inom utskottet framhållits, att det visserligen tidt och ofta händt, att i de stora domsagorna häradshöfdingarne varit benägne att vinna befrielse från ett eller annat ting eller tingssammanträde allenast af den orsak, att de velat ostördt sköta andra embetsgöromål. Och det vill synas mig, som om hofrätterna funnit detta vara laga förfall. Det kan väl hända, att det här föreligger en beaktansvärd olägenhet. Men inom utskottet har också med all kraft gjorts gällande, att denna olägenhet i högst väsentlig grad kompenseras deraf, att de unge juristerna oftare få tillfälle att utöfva domarekallet. Och det har särskildt betonats af utskottet, att just underdomstolarne på landet ega ett afgjort företräde framför dem i städerna såsom utbildningsanstalter för de unge juristerna, och "att just tingsförrättningar äro bäst egnade såväl att sporra den unge juristens nit och intresse som att ådagalägga hans större eller mindre lämplighet för domarekallet".

Af allt detta kan jag icke sluta annat, än att förhållandet är rätt godt, som det är. Jag kan åtminstone icke finna, att någon allvarsam eller anmärkningsvärd brist eller olägenhet uti ifrågavarande afseende kan påvisas. Vidare har jag fäst mig vid, att af de förslag till ändring af den bestående ordningen, som justitieombudsmannen framlagt, det väsentligaste, nemligen det, att häradshöfdingarnes ledighet skulle ordnas på grund af en lag, blifvit af hela utskottet förkastadt. Utskottet säger nemligen: "Man kan dock svårligen fastställa en för landets alla domsagor gemensam måttstock i fråga om den tid, hvarunder häradshöfdingarne böra ega åtnjuta dylik ledighet"; och att de öfriga tre, nemligen förslagen angående delning af vissa domsagor och förordnande af ständige brottmålsdomare samt förslaget, att häradshöfdingen, der tillfälligt hopande af göromålen förekomme, sjelf skulle hålla tingen och till vikarien öfverlemna de andra embetsgöromål, som ej kunde af honom medhinnas, af utskottets majoritet erhållit det skäligen ringa

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjenstledighet.
(Forts.)

Om inskrän-
ning af
häradshöf-
dingarnes
tjenstledighet.
(Forts.)

betyget "icke oförtjenta af beaktande". Då jag dertill lägger, att utskottets majoritet icke på något sätt sjelf framställt något positivt förslag till åstadkommande af någon möjlig förbättring i nu ifrågasvarande afseende, har jag haft svårt att förstå, huru utskottet kunnat komma till att öfver hufvud taget framlägga ett skrifvelseförslag. Men jag förstår mycket väl, att skrifvelseförslaget blifvit sådant det blifvit: ofantligt sväfvande och mycket litet sägande. Men då jag för min del icke annat än i mycket extrema fall, när det gäller att skyndsamt råda bot för verkligt stora brister, vill vara med om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, i hvilken Riksdagen på intet sätt positivt utvisar, hvilka vägar Riksdagen önskar, att Kongl. Maj:t måtte gå för att skaffa hjälp eller råda bot mot sådana brister, har jag anslutit mig till reservanterna i utskottet och ber, herr grefve och talman, att i likhet med dem få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Sandqvist: Eftersom jag är en reservanterna mot lagutskottets föreliggande förslag, anser jag mig böra yttra några ord till förklaring, hvarför jag icke kunnat gilla det slut, hvartill utskottet kommit.

Justitieombudsmannens af lagutskottet behandlade framställning om en skrifvelse från Riksdagen till Kongl. Maj:t med anhållan om "erforderliga åtgärder till lagstadgad inskränkning af häradshöfdingarnes tjenstledighet" är efter mitt förmenande mindre lyckligt motiverad; och af samma tanke är tydligen också utskottet. Hvad först angår den af lagutskottet angifna "utgångspunkten" för justitieombudsmannens undersökning, eller den frågan, i hvilken utsträckning häradshöfdingarne under nuvarande förhållanden åtnjuta tjenstledighet, säger sig utskottet icke hafva "förbisett, att den af justitieombudsmannen gjorda sammanställningen af detaljuppgifterna om häradshöfdingarnes tjenstledighet i de domsagor, som gjorts till föremål för undersökning, är i visst afseende mindre tillfredsställande och kan gifva sken deraf, att häradshöfdingarne i allmänhet åtnjuta mera tjenstledighet, än som i verkligheten eger rum". För detta omdöme, som ju uppenbarligen är ett i något förmildrande ordalag uttaladt underkännande af justitieombudsmannens nämnda utgångspunkt, anför utskottet fullgoda skäl, som jag ej behöfver bär upprepa.

Ehuru nu bevisningen brister i frågan om anledningarna till häradshöfdingarnes tjenstledighet, anser utskottet det likvisst stå "qvar, att häradshöfdingarne under de år, som undersökningen afsett, åtnjutit ganska mycken ledighet, utan att laga förfall i egentlig mening derför blifvit åberopadt". Men under det justitieombudsmannen tillskrifver detta antagna förhållande hofrätternas ringa motståndskraft mot häradshöfdingarnes och deras bitrådens sammanstämmande önsknings om *mycken* ledighet, förklarar utskottet att förhållandet ej berott "derpå, att någon hofrätt med otillräcklig stränghet öfvervakat efterlevnaden af lagbudet i 10 § af 1 kap. rättegångsbalken", som, såsom vi nyss hört, ju innehåller, att om häradshöfdingen har förfall, skall det prövas af hofrätten, och finnes det lagligt, så skall hofrätten förordna annan skicklig man.

Hufvudmotivet för justitieombudsmannens framställning, som ju skulle vara, att häradshöfdingarne "*utan laga förfall i egentlig mening*" åtnjutit för mycken ledighet, har sålunda visat sig ohållbart. Dermed tyckes väl också den af justitieombudsmannen gjorda framställningens öde bort vara besegladt.

Men under behandlingen af frågan om häradshöfdingarnes tjänstledighet hafva justitieombudsmannen och utskottet icke kunnat undgå att lägga märke till att denna fråga på det närmaste sammanhänger med de unga domareämnenas behof af tillfällen till utbildning för sitt framtida kall. För att detta behof icke vidare skall kunna användas såsom anledning till tjänstledighet åt häradshöfdingarne, vill justitieombudsmannen öfverlemnade de unga juristernas uppfostrau hufvudsakligen till rådstufvurätterna. Mot en sådan anordning möter, säger utskottet på mycket talande skäl, "*afsevärda betänkligheter*". Justitieombudsmannen vill ej heller tillåta, att häradshöfdingarnes egna biträden användas såsom vikarier i de domsagor, der de äro anställda, men häremot "har utskottet, i olikhet med justitieombudsmannen, den uppfattning, att det af flere skäl är lämpligare att, der ett sådant uppdrag kan och bör åt vikarie anförtros, dertill företrädesvis, då ej fråga är om längre och mera omfattande förordnanden, användas häradshöfdingarnes med ortens förhållanden och rådande praxis hemmastadda biträden".

Efter den i sanning nedergörande kritik, som utskottet låtit justitieombudsmannens framställning bit för bit undergå, har utskottet naturligen icke kunnat instämma i hans åstundan om åtgärder till lagstadgad inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet. Men utskottet tager sig det oakadt af justitieombudsmannens framställning anledning att afgifva ett förslag af till och med större omfattning och i verkligheten i annat syfte än justitieombudsmannen begärt, utan att utskottet, såvidt ur dess motivering får anses framgå, dertill kan anses hafva haft tillräckliga skäl.

Frågan om den unge juristens praktiska utbildning är af en vida större räckvidd än måhända vid första påseendet observeras. Den sammanhänger nemligen på det intimaste med landtdomareorganisationen och kan nog ej väl lösas utan i samband med ändringar i denna organisation. Utskottet, som tydligen icke velat inlåta sig på denna tanke, ehuru den legat bra nära till hands, tyckes emellertid sjelft tvifla om möjligheten att lösa uppfostringsfrågan fristående, såsom utskottet betraktat den. Utskottet har, heter det nemligen, "*ej velat bestrida möjligheten*" att utfinna en anordning, som ur rättsskipningens synpunkt är fördelaktigare än den nuvarande och som likväl tillgodoser intresset af de unga juristernas goda praktiska utbildning". Den, som säger sig ej bestrida möjligheten af en sak, har i sjelfva verket ganska nära antydt, att han icke vet, huruvida saken kan utföras; och utskottet har ej heller gjort ens ett försök till antydan om en lösning af det spörsmål, utskottet framkastat. Det är dock hufvudsaken i utskottets kläm, oakadt det är instuckat i en mellanmening.

Det kan helt visst icke vara kammarens mening att nu påkalla en genomgående förändring af arbetssättet hos häradshöfdingarne och underdomstolarne på landet, hvilket skulle bli en gifven följd af ett

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

bifall till lagutskottets förslag. Behovvet af en sådan förändring är för resten ingalunda trängande, och så länge det ej med skäl kan sägas annat, än att hofrätterna använda stor urskiljning och försigtighet vid meddelandet af förordnanden för vikarier åt häradshöfdingarne — jag erinrar om utskottets nyss upplästa vitsord i den saken — betyder det i sjelfva verket bra litet, om en eller annan häradshöfding kommer att åtnjuta ledighet från flera eller färre ting och andra embetsgöromål. Herr greve och talman, jag yrkar afslag å utskottets förslag.

Herr Afzelius: Kammaren kan möjligen och icke utan skäl vara något trött på denna sak och icke önska höra mer derom. Men jag anser, att här föreligger en fråga af verklig vikt, och jag ber därför få säga några ord. När jag säger att frågan är af vikt, menar jag icke den frågan, huruvida tilläfventyrs fel eller försummelse i förevarande hänseende kan läggas häradshöfdingarne eller hofrätterna till last; den sidan af saken är dock från det allmännas synpunkt sedt af jemförelsevis underordnad betydelse. Är härutinnan något att anmärka, någonting som brister — jag har derom ingen personlig erfarenhet — och har det behöfts någon väckelse, så har redan sakens upptagande inneburit sådan nog; erfordras i sådant hänseende något vidare, så har naturligtvis justitiombudsmannen andra utvägar att få rättelse än en skrifvelse till Kongl. Maj:t.

Denna sida af saken skall jag alltså helt och hållet lemna. Men saken har också en annan sida, en viktigare. Det är den, som lagutskottet med skäl säger vara af ett stort allmänt intresse: frågan sammanhänger med vårt nuvarande system för utbildning af domare. Utan att förändra detta kan man icke åstadkomma någon *väsentlig* förändring i fråga om tjänstledigheter och vikariat.

Jag kan nu vara ense med lagutskottet i allt hvad utskottet yttrat i denna fråga utom i *ett* — och det är sjelfva konklusionen. Jag biträder allt hvad lagutskottet sagt till fördel för det system för domares utbildning, som nu användes, men jag vill ytterligare tillägga något.

Här har nyss af en häradshöfding redogjorts för huru den juridiska utbildningen går till. Så som den går till nu, så har den gått till under århundraden. Efter slutade studier kommer den unge juristen till en häradshöfding, hos hvilken han får tjänstgöra ett par år, följer med på tingen, inöfvas steg för steg i göromålen, till dess han sjelf får hålla ting i den domsaga, der han arbetat. Först efter några år öfvergår han till annan verksamhet i rättslifvet. Sälunda är hos oss den första utbildningen förlagd till underrätterna på landet.

Naturligtvis har detta sina olägenheter, det är jag den förste att erkänna. Den gamle erfarne domaren sköter naturligtvis i allmänhet sin sak bättre än den unge adepten. De första stegen äro naturligtvis något vacklande och osäkra. Der kan måhända begås misstag, förbiseende, det är fallet här, såsom öfverallt annars — försummelser, hvilka med större öfning och erfarenhet skulle ha uteblifvit och som äro tråkiga nog och kunna vålla åtskilligt obehag. Det förnekas icke. Men till motvigt mot dessa olägenheter har systemet också mycket stora fördelar. Och man skall för öfrigt icke öfverdrifva farorna. Man skall icke tro,

att den unge mannen är som en lössläppt fåle i vildmarken, att han får sköta allt på egen hand. Nej, häradshöfdingen, om han är sådan han bör vara, är sitt biträde till stöd och hjälp, när helst det behöfves. Ser man nu blott till, att den unge icke släppes fram alltför tidigt — och i det afseendet är måhända ännu något att göra — så tror jag för min del att faran icke är så synnerligen stor och att den skada, som kan vållas, sällan är betydlig.

Men just i detta, som onekligen är svagheten i denna anordning, ligger också dess styrka, styrkan i denna metod att uppfostra domare. Ty det finnes icke något sätt, tror jag, att väcka och fostra det, som dock är en hörnsten i hvarje slag af embetsmannaverksamhet, nemligen känslan af ansvar, icke något sätt — säger jag — som är så egnadt för detta ändamål, som just detta sätt att gå till väga. Jag tänker naturligtvis härvid icke på det slags ansvarskänsla, hvars rårårken äro utstakade i 25 kap. strafflagen, jag tänker icke på räddhågan att något göra eller låta, som kan medföra "påföljd", utan jag tänker på den rent menskliga ansvarskänslan, känslan af att hvad jag gör, det skall jag göra så, att jag kan försvara det inför Gud och människor. Känslan deraf är hörnstenen här såväl som på andra områden. Jag vet nu verkligen knappast någon situation i lifvet, som är mera egnad att hos en ung man framkalla, inpregla och stärka denna känsla än just detta att sitta såsom ordförande i en häradsrätt. Den unge domaren har i öfrigt och under hand hjälp af häradshöfdingen med råd och dåd, men hvad han gör, när han sitter i rätten, det gör han på sitt eget ansvar. Nämnden delar icke ansvaret med honom, den kan taga det sjelf, om den enig reser sig mot ordföranden, eljest svarar domaren ensam. Hvad som är systemets svaghet åt ett håll, det är dess styrka åt ett annat.

Redan af det skäl jag nu betonat kan jag icke jemföra utbildningen vid häradsrätterna med den utbildning som skulle ges vid rådstufvurätterna. Ty vid dessa domstolar vänjes den unge domaren vid att taga på sig endast en bråkdel af ansvaret för hvad som sker, kanske icke ens så mycket om han är försigtig nog att skriva en skiljaktighet. Detta är en omständighet. Lagutskottet har fäst uppmärksamheten på andra omständigheter, mångfalden af rättsärenden, som förekomma vid häradsrätterna i jemförelse med hvad som förekommer vid rådstufvurätterna, hvilket gör att den rättspraxis, som står till buds vid häradsrätterna, är vida lärörikare än den vid rådstufvurätterna. Detta är fullkomligt riktigt och mycket beaktansvärdt. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på en annan sak, som efter min mening för den första utbildningen har en mycket stor betydelse. Rättsskipningen vid häradsrätterna framträder, så att säga, i en helt annau gestalt än vid rådstufvurätterna: den är folkligare, den är, kan man gerna säga, mer imponerande. Redan närvaron af nämnden och dess medverkan, hvilken jag skattar mycket högt, är egnad att popularisera äfven yrkesdomarens uppgift, att ställa den på en bredare bas. Under det att man vid rådstufvurätterna — med undantag af brottmålen — aldrig eller åtminstone mycket sällan möter parterna sjelfva, är det helt annorlunda på landet, och äfven mellan tingen

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

Om inskränkn-
ning af
härads-
höfdingarnes
tjenstledighet.
(Forts.)

stå häradshöfdingen och hans biträden i en ständig beröring med befolkningen. Allt detta gör, att deltagandet i rättskipningen på landet har en mer personlig karakter och därför också är mycket mer personligt bildande. Det är just under dessa lifvets första läroår, som karakteren utbildas, de intryck, man då får, gå in i blodet och blifva bestämmande för lifvet.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på ännu en annan sak: det rent personliga förhållandet emellan häradshöfdingen och hans biträden. Under det att i rådstufvurätten läraren och lärjungen, om jag så får kalla dem, i regeln icke mötas annat än på embetets vägnar, så är det ju mellan häradshöfdingen och biträdet en ständig beröring. Ofta är den sistnämnde medlem af familjen, alltid arbetar han under häradshöfdingens ögon, när helst han är rådvill eller tveksam kan han fråga häradshöfdingen, kan han tala med honom äfven om andra frågor, än de som direkt föreligga. En god domares personliga inverkan på en ung man är någonting, som man icke kan skatta nog högt; säkerligen kunna vi litet hvar i denna kammare nämna namn på svenske underdomare, hvilka rent af bildat skola — som kunnat peka på en hel rad af domarecorpsens och statstjenstens yppersta män och säga: dessa ha varit mina biträden. Tror man, att sådant beror af tillfällighet?

Jag har nu velat framhålla detta för att visa betydelsen af den utbildningsmetod, vi så länge tillämpat, och att man har skäl att betänka sig, innan man kastar den öfver bord. Men, säger man, de unge männen skulle ju fortfarande få gå kvar vid häradsrätten, ehuru de icke skulle få hålla ting. Om hvad man sålunda tänkt sig säger jag endast: formen är kvar, men anden är borta. Ty hvad är det som gifver ambition och intresse åt den unge juristens arbete på häradskansliet? Det är medvetandet att i denna domsaga, bland denna befolkning skall jag sjelf få hålla ting, om jag sköter mig väl. Det är det som eggat. Tager man bort detta så blir den unge juristen endast ett skrifbiträde, som gör vida mindre nytta än ett öfvadt skrifbiträde. Jag tviflar på, att häradshöfdingarne skulle vilja hafva sådana der auskultanter och rätta deras skripta för att sedermera få se dem fara sin kos, när de börja att duga någonting till. Hela denna kurs skulle därför nog bortfalla.

Detta om förhållandet mellan utbildningen vid häradsrätter och vid rådstufvurätterna. Nå, men hofrätterna, säger man, duga de då icke? Hofrätterna äro såsom domstolar förträffliga, såsom *grundläggande* uppfostringsanstalter för domare äro de alldeles icke lämpliga. Hofrätten är en pappersinstans, hofrätten dömer blott på akter, detta ger åt denna domstol en mer formel typ. Det är ingenting att klandra i detta, det måste så vara. Men hvad är det den unge mannen der först sättes att lära? Uteslutande form, han får sätta upp rubriker, berättelser, protokoll, i bästa fall memorior, allt mycket förträffligt och nödvändigt att lära, men uteslutande formelt. Finnes icke vid detta formella sysslande såsom motvigt en redan förut förvärfvad vana att se till kärnan och innehållet, den materiella rätten, så händer det lätt och har hänt många gånger att detta sysslande leder till en

öfverskattning af formens betydelse, till en dyrkan af formen för formens egen skull, att det med ett ord leder till hvad man kallar formalism. Och formalism är visserligen icke en egenskap, som man vill hafva hos en domare.

Som sagdt är jag ense med utskottet i allt hvad det yttrat i dessa frågor. Men så kommer sjelfva sammanknytningen af resonnementet. Jag skall icke vidare kritisera denna sammanknytning — huru man från premisserna kommer till konklusionen — men jag tror, att man utan att göra utskottet i ringaste mån orätt, kan återgifva resonnementet så här: hvad justitieombudsmannen föreslagit att sätta i stället duger icke, vi sjelfva kunna icke hitta på något annat, men *möjligheten* kan icke anses vara utesluten; vi skola därför skriva till Kongl. Maj:t för att finna en Columbus. När är en sådan der abstrakt möjlighet att utfinna något nytt utesluten i dylika lämplighetsfrågor? För mig skulle det hafva varit naturligare och lättare att fatta, om lagutskottet sagt så här: hvad justitieombudsmannen föreslagit hafva vi visat vara oanvändbart, sjelfva kunna vi icke hitta på något annat: hvad visar detta? Det visar, att frågan om en reform icke ännu är mogen och att den följaktligen bör hvilas så länge.

Jag förtänker emellertid alls icke lagutskottet, att det har framkommit med detta skrifvelseförslag. Jag finner det endast egnadt att gifva uttryck åt en stämning, åt känslan af de olägenheter, som äro förenade med det nuvarande systemet och hvilka jag visserligen icke underskattar. Men jag vill erinra om, att dessa olägenheter icke äro nya, och jag tror mig kunna bestämdt säga, att dessa olägenheter under senaste tid blifvit icke större utan mindre än hvad de varit fordom. För min del hoppas jag därför, att kammaren icke skall gifva vika för en dylik ställning och göra ett anlopp mot vår gamla bepröfvade domareskola, ett anlopp, som är så oklart till sin syftning och hvars verkan därför icke kan beräknas.

Jag ber att få instämma i yrkandet om afslag.

Herr Trygger: Det torde här vara nödvändigt att slå fast hvad utskottet föreslagit och skilja det från hvad justitieombudsmannen föreslagit. Ty de herrar, som talat mot utskottets förslag, hafva hela tiden sammanblandat dessa saker, jemte det de lemnat sin fantasi ett visst fritt spelrum.

Justitieombudsmannen hade i sin utredning slutat med en hemställan, att häradshöfdingarnes tjänstledighet skulle blifva lagstadgad. Detta var något, som utskottet förklarar sig icke kunna gå in på. Samtidigt härmed har utskottet uttalat, att man icke har någon som helst anledning att uttala klander mot häradshöfdingarne för den tjänstledighet de tagit. Ty denna tjänstledighet är nödvändig på grund af åtskilliga, af dem oberoende omständigheter. Bland dessa omständigheter påpekar utskottet särskildt, att de unga juristerna äro för sin utbildning hänvisade till tjänstgöring vid häradsrätterna. Men utskottet afvisar på det bestämdaste justitieombudsmannens tanke, att denna utbildning skulle kunna ersättas med en utbildning annorstädes. Deremot tillåter sig utskottet ifrågasätta, om icke denna utbildning vid häradshöf-

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

Om inskränkning af häreads-höfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

rätterna kunde ske på ett sådant sätt, att icke så mycken tjänstledighet behöfdes för härads-höfdingarne, och jag vill fråga, om man icke kunde tänka sig, att den förberedande tjänstgöringen hos härads-höfdingen, innan biträdet får tillträde till domaresätet, förlängdes, hvaraf naturligtvis följden blefve, att den senare tiden, hvarunder förordnande erhålles, förkortades och behovvet af tjänstledighet blefve mindre. Utskottet ansåg, att Kongl. Maj:t vore den, som bäst skulle kunna utreda denna sak äfvensom taga under ompröfning de öfriga förändringar i nuvarande förhållanden, som kunde bidraga till att domarembetena mindre än hittills uppehölles af vikarier, och utskottet ansåg en sådan utredning synnerligen vigtig. Ty, mine herrar, vår underrättsinstitution hvilat på domaren. Detta enmansdomaresystem är i sig sjelf svagt, om icke domaren är stark. Tänk på England med dess enmansdomstolar! Det går utomordentligt, men der släpper man icke fram några oerfarna unge män, utan der sitta jurister, som åldrats i domarevärf. På samma sätt måste det vara hos oss: skola vi hafva kvar våra enmansdomstolar med nämnd, så måste man se till, att den, som sättes på ordförandeplatsen i domstolen, verkligen har förmåga och erfarenhet och att han icke kommer dit för tidigt.

Mot utskottets hemställan hafva gjorts åtskilliga anmärkningar, och kammaren torde ursäkta, att jag måste taga upp dem till besvarande.

En talare har sagt, att vi redan nu hafva bestämmelser om laga förfall, och att hofrätten skall noga pröfva, om förfallet är lagligt. Om så icke varit förhållandet, så borde man göra anmärkning mot hofrätten, men dertill har man icke ansett sig ega skäl. Detta låter bra att säga, men träffar icke verkligheten. Det är omöjligt att upprätthålla bestämmelserna om laga förfall, detta just på grund af hänsynen till de unga juristernas utbildning. Således duger icke denna invändning.

Vidare sade samme talare, att domaren följer med intresse sina biträden och leder dem o. s. v. Ja, är det en garanti för rättsskipningen? En domare gör det, en annan gör det icke.

En talare opponerade sig på det allra kraftigaste mot justitieombudsmannens förslag angående de unga juristernas utbildning. Jag förstår icke, huru detta kan träffa utskottets förslag, då utskottet uttryckligen sagt, att det afvisar denna justitieombudsmannens tanke.

Samme talare framkom vidare med en statistik. Jag tror icke, att någon af kammarens ledamöter kunde kontrollera densammans riktighet. Jag är naturligtvis öfvertygad om, att den är uppgjord efter bästa förstånd och samvete, men jag vill erinra derom, att äfven i utskottet framställes åtskilliga anmärkningar mot justitieombudsmannens statistik, men det visade sig sedermera, att justitieombudsmannen hade rätt.

Då vidare samme högt ärade talare vände sig mot den föreslagna lagstadgade semestern för härads-höfdingarne och ådagalade, att en sådan anordning icke duger, är det precis på samma sätt med denna anmärkning som med hans första anmärkning. Det är justitieombuds-

mannen, som här anfaller, icke lagutskottet, ty lagutskottet har uttalat den åsigten, att en sådan anordning icke är lämplig.

En annan talare framhöll, att i fall den af justitieombudsmannen framkastade tanken realiserades, att de unge jurister, som icke hade för afsigt att egna sig åt domareverksamhet, skulle så mycket som möjligt afvisas från domaresätet, den svenska statsförvaltningen derigenom skulle lida stor skada, ty denna hade på ett synnerligen lyckligt sätt rekryterats från domarecorpsen och dess alumner. Jag vill visserligen icke förneka, att förvaltningen haft mycken nytta af de juridiskt skolade personer, som sålunda tillförts densamma, men jag måste på samma gång säga, att sådant icke får ske på rättsskipningens bekostnad. Gå vi till andra länder, finna vi, att man der icke anser sig kunna använda rättsskipningen i underrätterna såsom en skola för utbildandet af förvaltningens tjänstemän. Och med all aktning för den juridiska skolan vill jag ifrågasätta, om det icke vore lika bra, att förvaltningsembetsmännen danades i den administrativa skolan. Kanske skulle denna visa sig kunna gifva resultat, som till och med vore bättre.

Vidare påpekades af en talare, att allmänhetens behof på landet bättre tillgodosåges, derigenom att häradshöfdingarne då och då toge sig ledighet samt läte vikarier sköta sina domsagor. Det förefaller mig i så fall egendomligt, att samtliga ledamöter i utskottet från Andra Kammaren varit af en annan mening. De böra bäst känna folkets behof på landsbygden, och det torde icke vara oberättigadt att gifva deras utsaga lika mycket vitsord som den högt ärade talarens.

Man har vidare åberopat sig på, att utskottets skäl vore för svaga. Vi hafva sagt, att det finnes möjlighet att råda bot för missförhållanden, som verkligen förefinnas, och på denna grund begärt en utredning. Är denna begäran under sådana förhållanden icke befogad? Den siste talaren har slutligen fäst uppmärksamheten på den stora betydelsen för de unge juristernas utbildning deraf att de tidigt få bära ett ansvar. Och det vore detta ansvar, känslan deraf hos den unge domaren, när han såsom sådan fungerade i underrätten på landet, som mer än något annat utbildade honom. Ja, hvar och en, som suttit i domaresätet uti en häradsrätt, har nog erfarit denna ansvarskänsla, som tränger sig på en, och kraftigare ju yngre man varit då man kom till denna plats, men, mine herrar, det finnes här ett annat intresse än dessa unge herrars juridiska uppfostran, något annat att taga hänsyn till än den uppfostrande betydelsen af detta ansvar. Det är parternas, rättsskipningens intresse. Nu kan man ju säga: om det går något emot i underrätten, kan han få rättelse i hofrätten eller högsta domstolen, men icke har man visat sig sörja för rättsskipningen, i fall man gifver en part ett dylikt svar. Det gäller sålunda här att väl väga det ena intresset gent emot det andra. För min del kan jag icke tveka, hvilketdera intresse bör tillerkännas större betydelse. Såsom fullt berättigad anser jag den parternas fordran, att staten ställer dem framför en domstol, som är fullt kompetent att afgöra förekommande

Om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

Om inskränkn-
ning af
härads-
höfdingarnes
tjänstledighet.
(Forts.)

twister, icke inför en domstol, som i sjelfva verket är en skola för unga juristers utbildande.

De skäl, som jag nu anfört, äro de, med hvilka jag i min ringa mån vill bemöta de invändningar emot utskottets hemställan, som här gjorts gällande. Från min ståndpunkt sedt ligger saken så, att justitieombudsmannen i ett ärende, som för hela rättsskipningen är af största betydelse, begärt en utredning, hvarjemte han gifvit förslag och anvisning, huru en förändring skulle ske. Detta förslag har lagutskottet visserligen icke kunnat godkänna, men utskottet har instämt i behofvet af en utredning. Bör då Riksdagen afvisa justitieombudsmannens hemställan? Han är i sin instruktion ålagd att öfvervaka rättsskipningens rigtiga och jemna gång. Jag får verkligen säga, att om justitieombudsmannen, detta "Riksdagens ombud" såsom det heter i regeringsformen, behandlas på detta sätt, sjunker han ned till en dekoration, och det kan ifrågasättas, om han icke i sitt fall drager med sig en del af Riksdagens egen magt.

På grund af hvad jag nu sagt och under uttalande än en gång, att det här icke är fråga om ett misstroende-votum emot de ordinarie häradshöfdingarne, utan att tvärtom det förslag, som föreligger, hvari utskottets åsigt gifver sig uttryck, innebär en yttring af förtroende till dessa embetsmän, efter som det uttalats såsom en allmän önskan, att de så vidt möjligt sjelfva skola göra tjänst såsom domare, anhåller jag, herre grefve och talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Dickson: Då jag sluter mig till dem, som yrka afslag på utskottets hemställan, skall jag vid angifvandet af mina skäl härtill söka, så vidt möjligt, underlåta att upprepa sådana, som redan anförts, och i stället i korthet framhålla de synpunkter, som enligt min uppfattning ännu icke behörigen beaktats.

Hvad utskottets betänkande angår, biträder jag den mening som förut uttalats, att man efter de af utskottet anförda skälen hade väntat sig en hemställan, att någon åtgärd icke måtte vidtagas. Något vidare skäl kan jag ej heller finna för en skrifvelse.

Tvæne omständigheter synas mig i detta fall böra tagas i betraktande. Den ena är behofvet af tjänstledighet för domarena. Hvar och en, som sysselsatt sig med tankearbete, behöfver någon tids ledighet derifrån, ty tankarne följa honom, äfven då han lemnar embetsrummet, och detta medgifves också i allmänhet. Jag erinrar att professorer och lektorer hafva ganska lång tjänstledighet; universitetsprofessorer 3 månader om sommaren och en månad vid julen; jag finner det icke för mycket, jag endast erinrar derom. Civila tjänstemän i samma ställning som häradshöfdingarna hafva i allmänhet 1 $\frac{1}{2}$ månads semester. Justitieråden, som innehafva en mycket hög och ansvarsfull befattning, hafva mellan tre och fyra månaders tjänstledighet. Hofrätternas ledamöter, med hvilka häradshöfdingarne närmast äro likställda, hafva två månaders semester samt ledighet vid jul och påsk, eller tillsammans åtminstone tre månaders ledighet om året. Och denna ledighet åtnjuta alla de nu nämnda utan någon särskild kostnad. Kallas den semester, har staten anvisat arfvoden åt vikarier, kallas den ferier, ligger arbetet

ner och intet behöfver afstås till vikarier. Skola härads höfdingarna vara sämre ställda i detta afseende? Semester är dem icke medgifven, icke anvisas något arfvode till vikarie. Skola de vara uteslutna från möjligheten att få den ledighet de behöfva? Deras arbete är säkerligen mera betungande än en hofrättsledamots; de måste svara icke blott för protokollens aftattning, för beslutens och utskrifternas rigtighet utan äfven för att expeditionerna blifva färdiga; allt hvilar på dem. Det tyngre arbetet kräfver hvila, men äfven den tid, som är afsedd för ledighet, måste i början användas till komplettering af de expeditioner, som icke hunnit afslutas, innan ledigheten begynt. Jag anser härads höfdingarne således berättigade till ledighet i lika hög grad som hofrätternas ledamöter. Dessutom äro de icke uteslutna från möjligheten att blifva sjuka, och på ålderns dagar är arbetskraften försvagad. Äfven andra omständigheter kunna göra ledighet önskvärd; om en domhafvande t. ex. är besvärad af döfhets, har han svårt att leda förhandlingarne inför domstolen. Det berättigade torde sålunda böra erkännas deruti att viss årlig ledighet gifves härads höfdingarne. Ser man åter på den statistik, som anföres af justitieombudsmannen och finnes antecknad på sid. 2 i utskottets betänkande, finner man deri uppgifter, som ju sedan kritiserats af lagutskottets ordförande, men af hvilka jag skall bedja att exempelvis få påpeka några. Jag fäste mig vid, att ledighet från embetet utöfning skulle hafva beviljats härads höfdingarne i Skåne och Blekinge i medeltal under 1896 111 dagar och under 1897 102. Då jag undrade, hvarför de varit så mycket flitigare under 1897, erinrade jag mig att härads höfding Weyer i Engelholm under 1896 representerat Engelholm med flera städer och såsom ledamot i Riksdagens Andra Kammare åtnjutit en ledighet af 120 dagar. Fördelas denna tid på de 17 härads höfdingarne, komma 7 dagar på hvar och en af dem, och med afdrag af denna tid blifva tjänstledighetsförhållandena nära lika under båda de nämnda åren. Nu finnes en härads höfding från den skånska hofrättens område som är ledamot af denna kammare. Afdrages den honom såsom riksdagsman tillkommande ledigheten från ofvannämnda siffror, komma ledighetsdagarnes summa att nedgå till 95 om året, och detta är icke mycket, då här ingår både semester och ledighet för sjukdomsfall. Jag kan sålunda icke ansluta mig till deras åsigt, som framhållit, att hofrätten möjligen gått släpphänt tillväga vid pröfning om härads höfdingarnes ansökningar om ledighet.

Justitieombudsmannen föreslår trenne medel för att göra det möjligt för härads höfdingarne att mer än nu sjelfva sköta sina domsagor. Alla tre upptagas i lagutskottets betänkande och hafva fått det betydget, att de "synas utskottet icke oförtjenta af beaktande", men jag kan icke finna, att de ens äro värda detta betyg. Hvad den föreslagna delningen af vissa domsagor angår, har herr Moberg erinrat, att detta är en mycket svår och stora anslag kräfande sak. Jag påstår, att det först och främst är ytterligt svårt att dela många domsagor. Under en lång följd af år har man sträfvat att genomföra 1872 års förordning och, der så ske kunnat, anordnat ett tingställe inom domsagan. Mångenstädes har sålunda med stor kostnad blifvit

*Om inskränkning af
härads-
höfdingarnes
tjänstledighet.
(Forts.)*

Om inskränkning af härads-höfdingarnes tjänstledighet.
(Forts.)

uppfördt nytt tingshus, hvilket vid en delning af domsagan kanske icke skulle passa för någöndera delen, hvadan nya tingshus finge byggas. Och det skulle icke stanna härvid. Arkiven måste delas, protokollen afskrifvas, inteckningsprotokollen för åtminstone 30 år tillbaka och lagfartsprotokollen för nästan uråldriga tider, för att domaren må erhålla ett tillfredsställande arkiv, som sätter honom i stånd att sköta domsagan. Hvad justitieombudsmannen föreslagit är således alldeles icke någon lätt sak. För öfrigt är det icke sagdt, att en domsaga är sådan, att den kan delas på detta sätt. Den kan ju vara för stor för en, men för liten för två domhafvande; men att göra om hela indelningen af domsagor blefve en mycket vidlyftig sak, oberäknadt svårigheterna att rubba landstatstjänsterna, hvilkas indelning i allmänhet ansluter sig till domsagorna. — Justitieombudsmannen föreslår äfven, att ständiga brottmålsdomare skulle förordnas. Enligt 1810 års bref skola sådana förordnas uti vissa aflägsna landsändar, där postförhållandena icke medgäfvé ett hastigt anskaffande af vikarier, men i vår tid med nattåg och telegrafer är vidtagandet af en sådan åtgärd enligt min uppfattning alldeles otjenligt. Det är vida bättre att låta hofrätten pröfva hvarje förekommande fall. Svar med förordnande af vikarie hinner alltid ankomma tids nog. Slutligen har justitieombudsmannen föreslagit, att domaren sjelf skulle hålla tingen och öfverlemnna öfriga göromål åt vikarier, men detta finner jag förkastligt, ty vikarien skulle då hålla syner, handlägga skiftes mål m. m. samt utfärda gravationsbevis. Om några göromål kräfvá bekantskap med förhållandena på orten, så är det just de nu nämnda. Detta var den andra sidan, och jag kan icke finna att hofrätterna åsidosatt nödig uppmärksamhet vid beviljandet af ledigheter. Jag anser således anledning icke föreligga att bifalla förslaget om en skrifvelse.

Den andra omständigheten är frågan om de yngre juristernas utbildning. För att användas i domarembetet fordras att hafva fyllt 25 år, och att hafva aflagt en examen, som äfven med goda anlag och flit kräfvér flera år. Sedan vidare den unge juristen under en viss tid, vanligen tvenne år, biträdt en domare, hvarunder han deltagit i förekommande arbeten, lärt sig handlingars uppsättande samt gjort sig bekant med personliga och lokala förhållanden, tror jag han skall vara ganska kompetent att sköta ett domareförordnande, om äfven jag tänker att han, första gången han uppträder, skall känna sig mycket osäker och rädd, och hvem skulle ej göra det första gången han finge en sådan uppgift. Det blir i detta afseende icke bättre med åldern; man blir då ännu mer kritisk och rädd. Om de unga domarena skötte sig illa, skulle det visa sig på många sätt. För det första skulle parterna i talrika fall klaga i hofrätten öfver de gifna utslagen, och för det andra skulle de felaktiga besluten föranleda åtal, men sådana erfarenheter hafva vi icke gjort. Tvärtom har man ofta funnit de unga jurister, som hållit sina tingsammanträden, tillräckligt mogna för att, inkallade till hofrätterna, der användas såsom föredragande.

Redan har påpekats det olämpliga i rådhusrätternas användning såsom uppfostringsskola. Jag vill endast tillägga, att vid rådhusrätterna hela tillämpningen af lagstiftningen om fastigheter på landet icke kan inhemtas.

Denna lagstiftning är synnerligen invecklad och måste ofta komma till användning. Vi behöfva endast tänka på allt hvad som gäller hus, dikning, hägnader, flyttning från lägenheter, vattenuppdämning och vattenafledning för att finna, huru synnerligen vidsträckt denna speciella lagstiftning är, som endast kan inhemtas vid häradsrätterna. Endast här kan under vikarieåren en verklig, fruktbringande kännedom i dessa ämnen inhemtas, ty sedan målet kommit till hofrätten, handlägges detsamma endast på grund af insända handlingar, och hofrättsledamoten får icke se saken på samma sätt, som domarena vid under-rätten.

Jag yrkar afslag på utskottets förslag.

Herr Pettersson, Carl: Diskussionen i frågan har varat länge nog för att kammaren möjligen i anledning deraf är otålig och önskar dess snara afslutande. Jag lofvar därför att blifva mycket kort; men då jag deltagit i det slut, hvartill utskottet kommit, kan jag icke underlåta att yttra några ord till försvar för lagutskottet.

Det är alldeles säkert, att om vår aktade domarecorps råder blott en mening i landet: att den med nit och rättskaffenhet uppfyller de pligter, som tillhöra dess ansvarsfulla kall. Men ingen korporation, huru förträfflig den än är, kan förhindra, att icke i densamma uppkomma ensidigheter eller, för att begagna ett uttryck, som nu fått en annan mening än den ursprungliga, oegentligheter. Och sådana hafva ju, enligt hvad justitieombudsmannen uppgifver, framträd inom denna högt aktade corps. Såsom vi hört, har det i dag talats mycket på sidan om saken; jag skall därför gå tillbaka till det yrkande justitieombudsmannen framställt. "På grund af hvad jag anfört", yttrar han, "anser jag det vara af vigt för rättsskipningen vid underdomstolarna på landet, att häradshöfdingarnes tjänstledighet väsentligen begränsas." I detta fall har utskottet gifvit honom rätt och föreslagit Riksdagen att i ämnet aflåta en skrivelse till Kongl. Maj:t. En sådan skrives föremål skulle visserligen icke vara någon nyhet för Kongl. Maj:t; ty af hvad som upplystes i utskottet, utfärdade konungen i förra århundradet icke mindre än tre gånger påminnelser till hofrätterna att tillse, det häradshöfdingarne icke utsträckte sin tjänstledighet allt för länge, och detta gjorde Kongl. Maj:t icke på grund af någon Riksdagens framställning utan af egen drift. Hvarpå stöder nu justitieombudsmannen sin åsigt om nödvändigheten af en begränsning utaf ifrågasvarande tjänstledighet? Jo, såsom vi finna på sid. 3 i utskottsutlåtandet, påstår han det ingalunda vara ovanligt, att häradshöfdingar utan laga förfall i egentlig mening åtnjöte ledighet från 4 eller flera af de 10 allmänna tingssammanträden, som årligen hållas i vissa domsagor. Lagutskottets ärade ordförande kritiserade dessa uppgifter och framstälde en kalkyl, som han sjelf uppgjort, men för hvars rigtighet han ej kunde lemua garanti. Nåväl, om justitieombudsmannen påstår ett och lagutskottets ordförande ett annat, bör så vidt jag förstår, frågan afgöras af någon som står högre än de båda, och det är Kongl. Maj:t. Nu är det sannolikt, att denna kammare afslår lagutskottets hemställan, hvarigenom Kongl. Maj:t förhindras att undersöka, huru det verkliga

*Om inskrän-
ning af
häradshöfdin-
garnes tjänst-
ledighet.
(Forts.)*

Om inskrän-
ning af
häradshöfdin-
garnes tjänst-
ledighet.
(Forts.)

förhåller sig i öfverklagade ärendet. För min ringa del skulle jag med ledsnad se en sådan utgång af saken, som måhända skulle gifva anledning till misstaukar mot vårt aktade domarestånd. Jag vill i detta fall endast erinra om hvad vi hört från den gråa forntiden, att "på Cæsars hustru får icke ens en misstanke hvilas."

Herr Leman: Jag har icke i lagutskottet deltagit i detta ärendes behandling, men då jag anslutit mig till utskottets förslag, har jag begärt ordet emedan jag ansett, att äfven någon utom utskottet borde yttra några ord om de skäl, som böra föranleda till att biträda utskottets förslag.

Om detta betänkande enligt min åsigt innehölle ett spår af misstroendevotum mot häradshöfdingarna, så, och huru befogadt samma betänkande i andra fall än må vara, skulle jag för min del icke vilja bidraga till dess antagande. Men jag kan icke finna något sådant. Jag kan icke heller finna, att lagutskottet velat förmena häradshöfdingarna den behöfliga, dem tillkommande ledigheten, men hvad jag finner och anser vara kärnpunkten i betänkandet är, att utskottet vänt sig mot en bestämd olägenhet, som finnes i rättsskipningen, nemligen den att på landet rättsskipningen alltför mycket skötes af vikarier. Huru lifligt än en talare på stockholmsbanken framhållit fördelarna häraf, och huru skärpande det än må vara för en ung man att sitta såsom enmansdomare, så får man dock, mina herrar, icke vara blind för de olägenheter, som dermed äro förenade. Talaren sade visserligen att olägenheterna icke äro nya och icke heller så stora. Det är visserligen sant, att olägenheterna icke äro nya, men efter mitt förmenande blifva de större och större år efter år; och detta beror synnerligast derpå, att nu mera icke vidare råda de gamla enkla förhållanden, som omnämnas i 1734 års lag, då vid häradsrätterna förekommo mest jorda- och arfstvister. Nu hafva i landskommunerna utvecklats stora industrier, och der kunna uppstå tvistemål, i hvilkas bedömande de unga vikarierna mången gång äro ganska oerfarna; och jag vågar på grund af en trettioårig erfarenhet påstå, att det mången gång just är därför att den unge domaren känner sig oförmögen att afgöra ett mål, som han söker alla möjliga skäl för att uppskjuta detsamma.

Nu säger man mot utskottet: "ni har sagt, att en förändring bör ske, men ni har icke anvisat vägen." Men det skulle kunna tänkas en väg, en väg, som jag för min del skulle finna synnerligen lämplig, och det vore, att ingen finge utnämnas till domare i öfverrätt eller i högsta domstolen, som icke under viss tid tjänstgjort vid en stadsdomstol. För närvarande är förhållandet i allmänhet så, att i öfverrätterna hafva de flesta ledamöterna aldrig tjänstgjort vid någon stadsdomstol, aldrig handlagt sjörättsmål, som ofta äro särdeles svåra och invecklade. Det är aldeles samma förhållande, som om på ett stort sjukhus en läkare skulle sköta en sjukdom, hvarom han visserligen läst i många böcker, men i hvars behandling han aldrig förut deltagit.

Deremot torde det vara mindre nödvändigt, att de unge juristerna skola sitta så många ting på landet, som nu påfordras. Det är visser-

ligen sant, såsom herr Dickson sade, att det är nödvändigt, att de genomgå skola hos en landtdomare, men det synes mig lika viktigt, att de äfven genomgå skola vid en större rådstufvurätt. Dessutom ber jag att få påpeka, att jag icke tror det skulle skada, om beredelse-tiden blefve litet längre, och om den tid, under hvilken vikarierna skola sitta ting, blefve kortare. Jag tror, att det skulle vara möjligt att på detta sätt nå målet, och jag tror också, att det vore klokt, om man nu bifölle utskottets förslag. Det skulle annars se ut, som om särskildt i denne kammare ett skarpt embetsmannaintresse inlade en gensaga mot allt, hvarigenom gammal och i vissa hänseenden föråldrad praxis skulle kunna förändras och förbättras.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af förhandlingarna, i enlighet med de yrkanden, som under öfverläggningen förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag derå, och förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—41;

Nej—71.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 8 och 11 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 40, i anledning af väckt motion med förslag till lag om skydd för vissa mönster och modeller.

På framställning af herr vice talmannen beslöts, att förevarande utlåtande skulle företagas till afgörande sålunda, att utskottets deri intagna lagförslag först föredroges paragrafvis och att derefter företoges den föreslagna lagens ingress och rubrik samt sist utskottets hemställan.

äfvensom att af lagförslaget text icke skulle uppläsa andra delar än de, beträffande hvilka uppläsning begärdes.

*Lagförslag om
skydd för
vissa mönster
och modeller.*

Utskottets förslag till lag om skydd för vissa mönster och modeller.

1 §.

Herr Almgren, Fredrik: Enligt det föreliggande lagförslaget skulle icke blott yrkesiddkaren, som i form af fullbordadt, fullt färdigt, arbete framställt ett nytt mönster inom metallkonstindustrien, hafva uteslutande rätt till begagnande af detta mönster under fem år, utan äfven mönsterritaren, som endast gör en skiss eller ger ett uppslag till något, som skulle kunna utföras, skulle få åtnjuta samma skydd. För min del kan jag icke vara med om en sådan princip, hvarigenom idén till ett mönster på samma sätt och i samma oinskränkta mån genom lag skyddas som det med mycken möda och besvär framställda industrialstret. Och jag kan så mycket mindre vara med om att godkänna det föreliggande lagförslaget, som, då här icke är fråga om att lemna mönsterskydd inom alla industriens områden, utan endast ett partielt sådant, den principiella origtighet, jag nyss anförde i föreliggande fall, beledsagas af bestämda praktiska olägenheter. Ty det är klart, att genom denna lag skapas en privilegierad och särskildt omhuldad klass af mönsterritare, mönsterritarne för metallindustrien, som skulle hafva sina särskilda förmåner, och i denna klass skulle förmodligen den största delen af våra mönsterritare — och de lära icke vara synnerligen många — söka att komma in. Följden häraf blefve naturligtvis den, att öfriga industrigrenar blefve så mycket mer i saknad af och hade så mycket svårare att få lämpliga, dugliga och i sin bransch utlärda mönsterritare, och då blefve ännu mer än nu dessa industrigrenar nödsakade att anlita utlandet vid anskaffandet af sina mönster; men det är icke åt det hållet vi vilja komma, utan det alldeles motsatta. För öfrigt tror jag, att våra industriidkare sjelfva nog komma att ganska snart känna sig besvikna med hänsyn till den föreliggande lagen, ty först och främst tror jag, att trakasserier icke skola uteblifva med anledning af svårigheten att bestämma, hvad för föremål som komma inom området för metallindustrien. Om en juvelerare eller guldsmed framställer en brosch med silfverinfattning omkring ett vackert, nytt mönster utfördt i metallemaalj, och hans konkurrent begagnar sig af ungefär samma silfverinfattning för samma mönster utfördt i ett annat ämne än metall, t. ex. glasmosaik, är efterbildningen då straffbar enligt denna lag eller ej? Och alla dessa husgeråds- och prydnadsföremål, som vi se i butikfönstren, och som vi hafva i våra hem, och hvilkas förnämsta intresse i afseende på mönster och konstnärlig utstyrsel ligger i sammansättningen af metall med annat ämne, såsom marmor, onyx eller trä, i hvad mån höra dessa till metallindustrien? Det är klart, att registreringsverket icke med bästa vilja skall kunna lösa sin uppgift härvidlag så, att icke mångfaldiga klagomål komma att inlöpa, hvilka naturligtvis snart komma att göra lagen impopulär.

För det andra är det väl att märka, att denna lag skyddar mot all slags imitation i metall, men den skyddar icke för en så enkel imitation som afgjutning af metallföremålet i annat plastiskt ämne, t. ex. gips. Följden häraf blir den, att industriidkarne inom den rena metallindustriens område skola finna, att de genom denna lag icke hafva något skydd emot, men deremot det värsta att frukta af den billiga massimitationen. Jag har för min del ingenting emot en praktisk, förständig och rättvis mönsterlag till skydd för metallindustrien, men en sådan bör, i förhållande till detta förslag, innebära en inskränkning angående mönsterritarnes rätt eller helst utesluta dem. Och den måste äfven erhålla en utvidgning, nemligen genom förbud mot all direkt afgjutning äfven i annat plastiskt ämne än metall. Att de, som intressera sig för tekniska skolor och vissa tekniska föreningar, yrka på skydd för mönsterritarna, finner jag förklarligt och äfven i viss mån beaktansvärdt. Men hvad dessa herrar eftersträfva kan ej lemnas dem annorledes än i sammanhang med allmänt mönsterskydd, och frågan derom är det ännu för tidigt att väcka, ty det finnes för närvarande mångfaldiga industriidkare, som icke anse detta mönsterskydd lämpligt.

Jag anhåller, herr vice talman, att på grund af hvad jag anfört få yrka afslag å den föreslagna lagen.

Herr Boström, Filip: När denna fråga på grund af en kongl. proposition var föremål för kammarens behandling vid 1897 års riksdag, tillät jag mig uttala den lifliga förhoppningen, att en lag i detta syfte skulle komma till stånd. Herrarna veta, att denna fråga, oaktadt lagutskottet afstyrkt bifall, likväl bifölls af Andra Kammaren utan votering, och i denna kammare föll den med sju rösternes majoritet. Anledningen, hvarför denna fråga då föll, torde, på grund af den diskussion, som då fördes, hufvudsakligen hafva varit, att man ansåg, att icke denna fråga angående en lag till skydd för mönster och modeller särskildt för metallindustrien vore enhälligt omfattad af dessa industriidkare. Ett sådant skäl förefinnes emellertid icke nu. Man ser af lagutskottets betänkande, att tekniska föreningar öfver hela landet äfvensom nordiska teknikermötet under utställningen i Stockholm allmänt anslutit sig till det förslag, som nu föreligger. Under sådana förhållanden kan jag för min del icke tro annat, än att tiden äfven för denna kammare nu kan vara inne att fatta ett beslut, som för två år tillbaka så nära blifvit Riksdagens.

Det är på dessa skäl, herr vice talman, som jag tillåter mig yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Pettersson, Carl: Om det vore nyttigt för vårt land att bifalla lagutskottets betänkande, skulle jag oändligt gerna gå in derpå. Men med många andra hyser jag mycket stora farhågor, och dessa finnas framställda i utskottets betänkande på 9:de sidan, der utskottet säger: "Hvad då först vidkommer förslaget om införande af skydd för mönster och modeller i allmänhet, hafva de, som motsatt sig detsamma, uttalat betänkligheter, att de svenske industriidkarne, på samma gång

*Lagförslag om
skydd för
vissa mönster
och modeller.
(Forts.)*

Lagförslag om
skydd för
vissa mönster
och modeller.
(Forts.)

de genom förslaget antagande skulle vinna skydd för sina egna mönster och modeller, uteslötes från möjligheten att utan vederbörande rättsegares medgifvande tillgodogöra sig mönster och modeller från de förnämsta industriidkande länder i Europa, hvilket sistnämnda förhållande med nödvändighet följde af de internationella aftal på ifrågasvarande område, som Kongl. Maj:t för vårt land ansett sig böra biträda. "Jag är rädd för att våra industriidkare äro alldeles för svaga för att upptaga kampen mot utlandets i det fallet bättre situerade industriidkare. Om nu här i landet och äfven i utlandet begäres skydd för mönster och modeller af våra industriidkare, bör man å andra sidan betänka, att utlandets industriidkare och mönsterritare hafva lika rätt att i vårt land begära skydd för de uppfinningar, som de hafva gjort; och jag befarar, att de länder, der konst och industri stå högt och det industriella lifvet kraftigt pulserar, komma att taga öfverhanden öfver hvad våra yrkesmän kunna uträtta, och att våra industriidkare skola komma i en beklaglig efterhand och nödgas köpa deras modeller för behöfliga ändamål. För öfrigt, äfven om här i landet modeller uppfinnas och mönsterlagen blir fastslagen, är det de små, de fattiga industriidkarne, som få lida deraf. De få icke begagna sig af modellen, med mindre de gifva ersättning åt den person, som uppfunnit den. Detta förefaller mig så otrefligt med hänsyn till de ringare i samhället, att jag icke kunnat biträda lagutskottets förslag. Det är visserligen sant, att tvenne industriidkare väckt motionen i fråga, och att från åtskilliga andra håll uttalats lifliga förhoppningar om att denna lag skulle antagas, men det kan ju hända, att det man förespeglat sig är bygd på lösan sand, och därför har jag icke kunnat underlåta att framställa min uppfattning i ämnet, på grund hvaraf jag ber att få yrka afslag å utskottets betänkande.

Herr Åkerman: Såvidt jag kunnat finna, torde det nog vara de af den siste talaren mot förslaget framhållna skälen, som både äro de mest spridda och gjort sig mest gällande. Jag anser mig emellertid till fullo kunna bevisa ohållbarheten af dessa skäl och har just i detta syfte begärt ordet. Det förhåller sig nemligen ingalunda så, att det är de mindre länderna, som komma att sitta emellan på det ifrågasatta mönsterskyddet, ty erfarenheten har tydligt visat, att de större länderna mycket litet inregistrera i de mindre, utan att det tvärt om är de små länderna, som jemförelsevis mera registrera i de stora. Särdeles hjert framträder detta förhållande vid en jemförelse mellan de ömsesidiga registreringarne i det stora Frankrike och det lilla Schweiz. När denna fråga sista gången förevar vid 1897 års riksdag, meddelade jag siffror, som tydligt ådagalade detta förhållande för åren 1893 och 1894. Nu är jag i tillfälle att komplettera dem med uppgifter för åren 1895 och 1896. Af år 1895 i Schweiz inregistrerade 55,943 mönster och modeller voro endast 215 utländska, och af dem voro blott 45 franska. Men af samma år 1895 i Frankrike inregistrerade 55,463 mönster och modeller voro deremot 3,645 utländska, och af dem härstammade största delen eller 2,558 från Schweiz. Gå vi nu till år 1896, så inregistrerades i Schweiz 45,576

mönster och modeller, af hvilka endast 359 voro utländska, och bland dem voro 127 franska, men samma år 1896 inregistrerades i Frankrike 55,111 mönster och modeller, af hvilka 3,761 voro utländska och bland dem 2,865 schweiziska. Då herrarna höra, huru låga siffrorna voro för de i Schweiz allt som allt inregistrerade utländska mönster och modeller, faller deraf utan vidare specificering af sig sjelft, att äfven andra länder än Frankrike icke mycket inregistrerade i Schweiz, och det är ju i sjelfva verket ganska naturligt, att ett stort industri-land icke har samma intresse af att inregistrera mönster och modeller i ett litet land med ringa konsumtionsförmåga, som ett litet land har i ett stort och folkrikt med dess i mån derefter betydande afsättning. Detta synes mig vara sjelfklart, och de anförda siffrorna ådagalägga äfven riktigheten af mitt påstående.

Den siste talaren har vidare framhållit, att det är de små industrikarne, som skulle behöfva skyddas mot och komma att lida af en sådan mönsterlag som den ifrågasatta; men låtom oss då tillse, hvad dessa små industriidkare sjelfva säga om saken. Handtverksföreningarne hafva ju år för år, då frågan varit före, uttalat sig för mönsterskydd, och de böra väl bättre inse, hvad de sjelfva behöfva, än personer som stå utanför frågan. Mig synes, att det vore beklagligt, om Första Kammaren nu återigen skulle lägga hinder i vägen för mönsters och modellers skyddande inom Sverige. Vi skola besinna, att allt hvad som redan finnes i mönster och modeller fortfarande blir lika tillgängligt för efterapning som nu, och att det äfven af de nya mönster och modeller, som efter lagens trädande i kraft tillkomma, endast blir de här i landet inregistrerade, som icke utan vidare få eftergöras. Allt både in- och utländskt i den vägen, som icke blifvit här inregistrerad, är precis lika tillåtet att efterapa efter lagens trädande i kraft som för närvarande. Och då genom de af mig anförda siffrorna framgår, att i de mindre länderna helt obetydligt registreras af utlandet, måtte det väl vara gifvet, att faran för den utländska påtryckningen icke kan få några sådana dimensioner, som åtskilliga hafva befarat.

Den förste talaren framhöll svårigheten att, om lagen nu inskränktes till metallindustrien, kunna afgöra hvad som hör dit; men jag förstår verkligen icke, huru det skall kunna blifva svårt för den myndighet, som skall bedöma saken, att bestämma, om det hör till metallindustrien eller icke. Är produkten sammansatt af olika ämnen, kan lagen ju endast hafva afseende på den del deraf, som är af metall. Samma talare framhöll vidare, att hinder ej föreläge att eftergöra ett metallföremål i t. ex. gips. Ja, det är nog en sanning, som ibland torde kunna medföra olägenhet för modellören, men på metallindustrien, som begärt att få ifrågavarande skydd, kan ett sådant förfaringsätt svårligen hafva något inflytande.

På nu anförda skäl och med åberopande i öfrigt af mitt anförande i denna fråga vid 1897 års riksdag yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Almström: Jag kan visserligen instämma i hvad här yttrats,

*Lagförslag om
skydd för
vissa mönster
och modeller.*
(Forts.)

Lagförslag om
skydd för
vissa mönster
och modeller.
(Forts.)

att Sveriges industri ännu icke nått den utveckling, att den skulle kunna bära mönsterskydd för alla dess olika grenar, och jag går till och med så långt, att det möjligen äfven blir svårt i framtiden och med den utveckling af näringarne, som vi hafva att hoppas, för vissa industrigrenar att bära en sådan skyddslag. Men det hindrar icke, att det kan finnas vissa industrigrenar, för hvilka den kan blifva fördelaktig. Då jag haft tillfälle att yttra mig i denna fråga, då jag var tillkallad att afgifva mitt omdöme, och då jag yttrade mig i Stockholms fabriksegareförening, som afgifvit utlåtande i frågan, uttalade jag den åsigt, att om en lagstiftning för mönster och modeller skall komma till stånd, bör den endast beröra de yrken, inom hvilka yrkesidkarne sjelfva begärt att få en sådan lag. Detta förhållande har, så vidt jag kan finna, nu inträdt, det har från det stora industri-centrum Eskilstuna framhållits en önskan derom, och från flera spridda håll har det äfven uttalats likartade önskingar. Jag fäster mig härvidlag mindre vid de uttalanden, som gjorts af tekniska föreningar och teknikermötet. Pluraliteten inom dessa har icke den erfarenhet af industriens behof, som erfordras för att uttala sig i en fråga sådan som denna, utan jag fäster mig vid hvad yrkesidkarne sjelfva hafva begärt och önskat, och det framstår för mig tydligt, att inom metall-industrien äro önskingarna öfvervägande för en lag i denna rigtning. Jag tror visserligen icke, att de fördelar, som vinnas med en sådan lag, blifva så stora, som mången förestält sig, likasom jag är fullt förvissad, att de olägenheter, som, enligt hvad man framhållit, skulle komma att uppstå, på långt när icke blifva så stora, som man sagt.

Den förste talaren yttrade, att det skulle blifva mycket svårt för registreringsmyndigheterna att, när klagomål inkomma, afgöra, hvad som är rätt och hvad som är orätt. Ja, det kan nog hända, men har det varit möjligt att afgöra sådana frågor i de stora industriländerna, lär det icke vara omöjligt att afgöra dylika frågor här hos oss. Då en sådan lagstiftning redan införts i hela världen, åtminstone i alla industriidkande länder, måste man vara beredd på att den förr eller senare kommer att ifrågasättas här i en mer utvidgad form än den förevarande. Jag anser det därför vara en stor fördel, att en industri blir utbruten, och att man från verkningarna af lagen på denna industri kan hemta någon erfarenhet, huru den visar sig i tillämpningen.

På grund af hvad jag nu anfört tillåter jag mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lemau: Då denna fråga förekom inom lagutskottet, hade utskottet anmodat åtskilliga industriidkare, icke så få, att närvara. Alla dessa med undantag af en — en värderad ledamot af denna kammare — hvilken yttrade sig i motsatt rigtning, uttalade sig för den ifrågasatta skyddslagen. Nästan med en mun förklarade de, att om man vill, att arbetsskickligheten skall utveckla sig och om man vill befrämja en nationel konstindustri, så är antagandet af denna lag ett nödvändigt vilkor därför. En bland de tillkallade, en smidesmästare, berättade, att innan han blef sin egen, hade han uppgjort ritningar till flera sirligt utarbetade grindar, portar och dylikt. Dessa

ritningar hade han låtit litografera, hvarjente han hade utsändt en illustrerad katalog. Men beställningarna blefvo icke så många, som han hade rätt att vänta, och detta var helt naturligt, ty andra tillagnade sig snart hans ritningar och utförde arbetet till billigare pris än han, som hade nedlagt betydliga kostnader på ritningarne och katalogen, kunde göra. På det sättet får man icke betaldt för sin möda. Det synes mig, att då man skyddar det *materiella* arbetet så mycket, som nu är fallet, bör man äfven skydda det *ideella* arbetet, och får jag därför tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Lagförslag om skydd för vissa mönster och modeller.
(Forts.)

Herr Wieselgren: Det är, såsom den senaste talaren antydde, i visst afseende en skilnad mellan det arbete, som här är i fråga att skydda, och annat arbete, men i ett annat afseende äro dock dessa skilda slag af arbete likartade, och det är med hänsyn till eganderätten. Alltid har man visst icke så ansett. Eganderätten kan ju hafva till objekt ett materielt eller ett immaterielt föremål. Såsom herrarne veta, är frågan om erkännande af eganderätten till materiella föremål bland de lagstiftningsåtgärddar, som först vidtagits i de civiliserade samhällena, då deremot erkännandet af eganderätten till immateriella föremål kommit sent nog, och med dess fullständiga genomförande torde det komma att dröja temligen länge. Ett steg i denna riktning föreslås oss här, der fråga är om en utvidgning af eganderätten till ett visst slag af immateriella föremål; och det synes mig, nu som förut, då detta förslag förelegat, vara det största skäl att erkänna en eganderätt äfven i detta stycke. Somliga anse, att sådant skulle hufvudsakligen lända till fromma för utlandets industriidkare. Om det också blefve så, får jag säga, att när odlingen i Europa stigit så högt, att man allmänt erkänner, att det bör finnas och häfdas en eganderätt äfven till detta slag af immateriella föremål, skola vi väl nödgas foga oss deri. Jag tror dock, såsom en ärad talare på vermlandsbänken nys anförde, att man i detta fall öfverdrifvit farhågorna. Deremot är det alldeles säkert, att vissa våra egna landsmän skulle hafva det största gagn af en sådan lagstiftning, nemligen de bland dem, som gjort *just detta* immateriella arbetet till föremål för sin verksamhet. Jag tror icke vi hafva skäl att längre förhålla dem deras rätt och ansluter mig därför till dem, som yrkat bifall till lagutskottets förslag.

Herr talmannen, som återtagit ledningen af förhandlingarna, tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Herr Fränckel: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, som man kan säga vara en för kammaren utsliten fråga, men jag har blifvit uppkallad af den siste talaren. Han framhöll såsom något berättigande för denna lag, att man hade erkänt eganderätten till andra immateriella föremål, och därför borde man göra det äfven på detta område. Ja, derom kan man ju tvista. Ett faktum är dock, att man kan vara rätt tveksam om huruvida man bör tillerkänna eganderätt åt den, som "af andra mönster fabricerar ett nytt mönster". Men jag vill uppehålla mig vid hufvudfrågan. Jag vill då fästa kammarens upp-

Lagförslag om
skydd för
vissa mönster
och modeller.
(Forts.)

märksamhet derpå, att det icke är längre sedan än år 1897, då kam-mären afslog en kongl. proposition i denna fråga, och det på grund af de invändningar, som då gjordes, såväl i afseende på frågan i sin helhet som i afseende på den föreslagna lagen. Och nu står man beredd att på tvenne enskilda motionärers framställning antaga lagen oförändrad. Kan man nu säga, att frågan kommit i ett annat läge på den grund, att metallindustriens idkare uttalat sig. Och på hvilket sätt har detta uttalande egt rum? Jo, man har inför lagutskottet tillkallat representanter för metallindustrien, af hvilka alla, med ett undantag, förklarar sig för saken. Om jag jemför den utredning, som nu blifvit vunnin, med den utredning, som Kongl. Maj:t framlade år 1897, så får jag säga, att jag måste fortfarande underkänna den nu gjorda utredningen. Kongl. Maj:ts utredning år 1897 stödde sig på yttranden af Konungens befallningshafvande. Då upplyste en ledamot inom lagutskottet, hvilket också förekommer i protokollet af år 1897, att man var mycket tveksam på olika håll. Några framhöllo, att lagen vore för dem ett livsvilkor, under det att andra ansågo den vara en olycka och skulle komma att ruinera dem.

Förra gången, denna fråga var före, framhölls, att i § 3 i lagen förekomme en bestämmelse, som ålägger straff för efterbildning af sådana modeller och mönster, som blifvit bekantgjorda i tryck. Under diskussionen anfördes också exempel på huru det då dock skulle vara möjligt att i ett museum afrita ett mönster och sedan begära skydd för detsamma. Detta skulle, i fall lagen nu antoges, sedan icke kunna af Kongl. Maj:t tagas under förnyad pröfning, och man stode då inför samma olägenheter. När nu dertill kommer, såsom en ledamot af lagutskottet nämnde, att man står i beråd att icke införa mönster-skydd i dess helhet, utan, om jag så må säga, experimentvis börja med metallindustrien, så uppkomma ännu större olägenheter derigenom, att man icke kan begränsa denna efterapning inom sjelfva metall-industrien, utan den kommer att ske på mångahanda sätt. Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att då Kongl. Maj:ts proposition förra gången förelåg, var det flera ledamöter af högsta domstolen, hvilka framhållit svårigheterna för domstolarne att i detta fall döma rätt och att man hade att i de flesta fall tillkalla sakkunnige. Man framhöll, att, med vår nuvarande bevisning inför rätta, stora svårigheter skulle möta.

Här har sagts, att för metallindustrien vore det mycket angeläget att få detta skydd. Och Eskilstunafabrikanterna hafva ju begärt detsamma.

Man framhöll äfven deremot förra gången, att dessa herrar hafva redan, i afseende å sina alster och de oegentligheter, som förekomma beträffande efterapning af desamma, ett fullkomligt skydd uti varu-märkeslagen, om de vilja begagna denna. Hvad som för mig är mot-bjudande i denna fråga, är, att man här vill ålägga först en del och sedan möjligen hela industrien en hop trassel och rättegångar, som icke hafva sin motsvarighet på något annat håll.

Dessa mönsterritare, som man nu vill försvara, äro så pass få till antalet, att de icke böra tillgodoses, i fall det skulle verka skad-

ligt för den industri, de tjena. Om man nu ömmar för dessa mönster-ritare, huru många mönster-ritare blir det, som få del häraf? Om jag bara tager ritarne inom metallindustrien, då blir frågan ju ännu mer minimal. Märk väl, att mönsterskyddets införande hos oss medför äfven rätt för utländska mönster till skydd här, och då blir följden, att konsumenter här i landet måste köpa den utländska effekten, ehuru den skulle kunna göras här.

Huru man från protektionistisk synpunkt skulle kunna försvara en åtgärd som denna, hvarigenom man faktiskt skadar vår industri eller åtminstone mera skadar än gagnar densamma, kan jag icke förstå. Jag har således icke af lagutskottets knapphändiga utredning blifvit öfverbevisad, att något inträffat, sedan Riksdagen förra gången fattade sitt beslut om den kongl. propositionen, och kan således icke nu på två enskilda motionärers framställning bifalla lagen, sådan som den föreligger. Jag hyser dessutom den förhoppningen, att de anmärkningar, som nu äro framhållna, skola, om frågan återkommer, varda af Kongl. Maj:t iakttagna.

Jag yrkar afslag på lagutskottets förslag.

Herr Hasselrot: Icke heller jag skulle hafva besvärat kammaren med något yttrande, om icke den siste talaren uppträdt, men nu anser jag det vara min skyldighet att i någon mån söka bemöta hvad han anförde.

Jag har visserligen icke i år deltagit i lagutskottets behandling af detta ärende, men jag gjorde det 1897 och stod då på samma ståndpunkt, lagutskottet nu intagit. Jag tillåter mig fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att ifrågavarande lagförslag är ord för ord lika med den kongl. propositionen 1897 med undantag af öfvergångsstadgandet. Den utredning, som gifvits i den kongl. propositionen, gäller således äfven detta förslag. Men oaktadt detta lagförslag är lika med det, som innehölls i den kongl. propositionen, blir detta förslag, om Riksdagen nu antager detsamma, ändock icke lag, förrän det å nyo pröfvats af Kongl. Maj:t. Kongl. Maj:t är således skyldig att pröfva detta lagförslag med hänsyn till de anmärkningar, som framkommit såväl 1897 som nu. Håller den då icke målet, få vi nog en ny kongl. proposition i frågan, men fyller den målet, fastställes väl Riksdagens beslut. Det har anmärkts, att högsta domstolen uttalat, att det vore önskligt, att i lagen infördes bestämmelse om tillkallande af sakkunnige. Deri instämmer jag fullkomligt; men för min del är jag alldeles förvissad, att domstolarne i vårt land i regel icke skola tilltro sig att döma i sådana frågor utan att tillkalla sakkunnige. Den enskilda parten är ju i allt fall oförhindrad att tillkalla sådana. Vidare gjorde högsta domstolen den anmärkningen, att lagen icke skulle blifva så effektiv, som kanske önskligt varit, emedan ingen kunde ställas till ansvar för brott deremot, utan för så vidt han kände till registreringen. Det är nemligen icke nog med att hafva registrerat ett mönster för att få detsamma skyddadt, ty ingen kan fällas för efterrapning af detsamma, om det icke kan visas, att han egt kännedom om att mönstret verkligen varit registrerad. Detta kan ju vara en väsentlig anmärk-

Lagförslag om skydd för vissa mönster och modeller.
(Forts.)

ning mot lagen, men icke från deras synpunkt, som tala emot densamma. Om vi nöja oss med att få skydd mot dem, som medvetet efterapa registrerade mönster, så är det ju vår ensak. För min del tror jag dock, att man hvarken från reel eller från formel synpunkt behöfver hysa några betänkligheter, och tillåter mig därför framställa yrkande om bifall till den föredragna 1 §.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jemlikt derunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande af den nu föredragna paragrafen samt vidare på afslag derå, och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Öfriga delar af lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af lagförslaget.

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 41, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till lagbestämmelser angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

Herr Nyström, Carl: Herr talman, mina herrar! Det är då visst och sant, att allt arbete i den riktning, som nu är fråga om, måtte vara ett mycket törnigt arbete och fullt af svårigheter, ty huru man än betraktar de hittills gjorda ansatserna, kunna de icke kallas lyckliga. Men bland alla de stötestenar, som lagstiftningen i denna del möter, är det säkerligen ingen, som är värre än den, hvilken bildar sjelfva kärnpunkten i dessa sträfvanden, som nu verkligen vunnit lagutskottets understöd, och denna kärnpunkt är krafvet, att när en enskild tomtogare i stad finner sig i det läget, att staden drager fram genom eller bredvid hans tomt en större farled och hans egendom derigenom vinner i värde, skall denna egendomsegare vara skyldig att i en eller annan form utgifva vederlag därför. Detta är det, som är den omtvistade punkten och sjelfva kärnpunkten i den ifrågasatta lagstiftningen, och det är mot denna punkt, jag i mitt anförande vill vända mig med förbigående af öfriga invändningar, som kunna göras mot den ifrågasatta lagstiftningen.

Det är gifvet, att ett sådant kraf, att fastighetsegaren skall i en eller annan form betala — ty betalning blir det, antingen han afstår tomtmark eller lemnar penningar — därför att genom stadens åtgärd hans egendom vunnit i värde, är en yttring af den nya uppfattningen,

att oföfvållad vinst skall medföra utgifvande af *särskild* ersättning af den, som åtnjuter den oföfvållade vinsten. Nå ja, det tyckes ju icke vara så alldeles oförnuftigt vid första påseende och ej heller orättvist, men märkvärdigt är, att så pass enkel och rättvis grundsatsen än synes vara, behöfver man icke gå långt vid närmare pröfning och ännu mindre långt vid försök att tillämpa den, förrän den befinnes mycket krånglig och orättvis, hvilket enligt mitt förmenande särskildt framgår af den mycket uttömmande behandlingen af denna fråga i England. Vi hafva icke hunnit så långt i denna sak. Men jag tror, att om det komme till tillämpningen, skulle man finna, att utgångspunkten är origtigt vald, och att här är fråga om ett, så vidt jag förstår, betänkligt ingrepp i eganderätten.

Hvilka äro då de betänkliga sidor, som visa sig genast? Jo, att om man fastslår grundsatsen, att för oföfvållad vinst skall *gifvas* ersättning, måste man äfven vara beredd att taga korollarier härtill, att den, som utan eget förvållande lider förlust, skall *hafva* ersättning. Öfversätter man detta på en stadsplan af Stockholms-format, ser det ut så här: då egaren af ett större område på Östermalm skördar en ofantlig vinst af att der framdrages en bred gata eller boulevard, skall han betala för denna fördel — engelsmännens "betterment". Men om på grund af dessa förhållanden trafiken och de förnämare bebyggarne dragas dit, blir kanske en annan stadsdel, t. ex. staden mellan broarne, lidande — engelsmännens "worsement". Är man nu beredd att taga konsekvensen, att likasom tomtegaren på Östermalm skall betala för den stora fördel, han vinner, så skall också fastighets-egaren i staden mellan broarne hafva betaldt, emedan han utan sitt förvållande gör förlust. Man måste dock taga denna konsekvens, ty denna är ett korollarium af den andra satsen. Men huru skall någon kunna genomföra detta? Det blir trassligt nog att, såsom utskottet säger, taga hänsyn till den vinst, som kan *påräknas* af förbättringen, men att uträkna på förhand, hvilken förlust, som kommer att vederfaras den andra stadsdelen, blir ännu värre. Och tron I, mina herrar, att det kommer att stanna vid trasset inom stadens område? Nej, då grundsatsen en gång är fastställd, kommer det att inträffa, att så snart en jernväg drages fram och egaren af marken utan sitt förvållande får en fördel, så gör sig krafvet för oföfvållad vinst gällande och man säger: hit med pengar! Men så kommer en annan och förklarar, att genom denna jernväg har trafiken vändts från hans trakt och att det är han, som skall hafva penningarna. Den, som har vunnit, skall gifva ut penningar, och den, som har förlorat, skall hafva; och det kan då lätt hända, att man på det sättet vållar staten en kostnad, men i alla händelser blifva liquiderna konstiga. Och för att gå vidare, här finnes knappt en ekonomisk författning utfärdad, som icke medför oföfvållad vinst åt en och oföfvållad förlust åt en annan. Till sist kan man säga, att hvar enda konjunkturväxling gifver oföfvållad vinst åt ett håll och oföfvållad förlust åt ett annat. Skola äfven här liquider förekomma? Man bör därför noga betänka sig, innan man inför den grundsatsen, att betalning skall lemnas för oföfvållad vinst, hvilken grundsats bildar utgångspunkten för lagstiftningsförsöken i

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

denna rigning. Jag anser den högst betänklig i sig sjelf och ännu betänkligare i sina följder.

Ser man på det nu föreliggande förslaget, är det en sak, som genast frapperar. Öfver hela linien är man mycket angelägen att göra sig urarfva till det lagstiftningsförsök, som framkom 1885; man vill icke kännas vid det, det är icke det, man vill taga upp. "Vi vilja gå tillbaka till Riksdagens skrifvelse 1884, det är den vi vilja taga upp", och detta är, har man låtit förstå, en makalöst enkel och oförarglig sak. Men huru förhåller det sig med denna Riksdagens skrifvelse af 1884, som är så oförarglig och enkel och som man vill taga upp och göra sig solidarisk med, om denna kammare antager det föreliggande lagförslaget? Jo, redan 1884 är den af mig omnämnda farliga principen uttalad så tydligt, som tänkas kan. I Riksdagens skrifvelse står nemligen, att den förhöjning i byggnadstomternas värde, som uppstår i följd af gatornas utläggning och anordning, utgör en giltig anledning att medgifva "undantag från den för expropriation af endast en del af fastighet gällande allmänna grundsats, att den vinst, som för den återstående fastighetsdelen genom företaget uppstår, icke får komma i betraktande vid ersättningsbestämmande". Från denna grundsats vill man således göra afsteg, på det att man skall få fästa afseende vid grundsatsen om betalning för oförvållad vinst. Vidare säges i samma skrifvelse "den godtgörelse för beredda förmåner, hvilken utgör skäl för afdrag, måste följdriktigt medföra det stadgande, att sådan godtgörelse bör direkt lemnas af egare till en vid ny gata belägen tomt, som alldeles icke tages i anspråk för gatan". Det är således icke nog med att egaren af område, der gatan drages fram, skulle utan ersättning få afstå sin mark, utan egaren till tomt, som ligger bredvid, skulle få betala kontant. Dessa betänkliga grundsatser finnas alltså redan 1884; och detta vill man nu inbjuda herrarne att vara med om, emedan det skulle vara så enkelt och oskyldigt. Samma grundsatser äro likaledes färdiga och fullfjädrade i 1885 års förslag till stadsplanelag och förekomma äfven i grefve Hamiltons motion 1897, t. ex. der han talar om att tomtägaren gagnar och icke behöfver vidkännas någon ersättning för värdestegring. Icke desto mindre klagat han vid debatten i Andra Kammaren öfver att lagutskottet vid behandlingen af hans motion sammanställt densamma med det ifrågavarande förslaget till stadsplanelag, hvilket han icke vill kännas vid. I år är samma sak ändå tydligare uttalad i hans motion, ehuru han söker taga ännu starkare afstånd från det farliga lagförslaget af 1885. I motionen är nemligen så tydligt som möjligt iagsagdt, att man vill taga upp denna grundsats, att ersättning skall gifvas för oförvållad vinst, så att den, som får en gata framdragen öfver sin mark, skall betala därför.

Nå, hvad nu beträffar sjelfva utskottsbetänkandet för året, så kom det ut ett rykte om detta utskotts arbete långt innan vi sågo sjelfva papperet, ett rykte, som sade, att betänkandet icke skulle innehålla något om de nämnda farliga grundsatserna. Men detta utskottsbetänkande har samma pregel som det första skrifvelseförslaget. Jag beder särskildt få fästa herrarnes uppmärksamhet på att detta utskotts-

betänkande går så långt man gerna kan gå på den antydda vägen, då det står, att utskottet "uttalar sin anslutning till sjelfva hufvudtanken i komitéförslaget, att utvidga tomtegares skyldighet att bidra till gatureglerings genomförande". Och några rader längre fram — och det är kanske det viktigaste — säges, att, "då del af tomt för gatureglerings genomförande måste exproprieras, hänsyn finge vid ersättnings bestämmande tagas till den fördel, tomtegaren hade att af regleringen påräkna" — en gissad förmån, denna fördel, som tomtegaren har att påräkna. Allt detta fans i 1884 års skrifvelse, och den, som tycker att dessa grundsatser äro oskyldiga och ofarliga, må ju antaga skrifvelsförslaget.

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilda vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Men om man nu kan säga, att detta lagutskottets förslag innehåller mycket mera, ett mycket farligare och mera prononceradt uttalande i afseende å eganderätten, än det utgafs skola innehålla, så kan man fråga: hvadan allt detta? Hvarför har lagutskottet ändrat mening, och hvarför skulle Första Kammarens beslut i år blifva ett annat än förra året, nemligen att förkasta förslaget? För min del får jag säga, att jag icke kan inse, hvarför Första Kammaren skulle förändra mening i år; det skulle väl då vara på grund af att något nytt kommit emellan, som icke var känt 1897, då Första Kammaren var emot detta förslag, och hvilket nu kunde hafva den påföljden, att Första Kammaren behöfde revidera sin mening. Ja, det har verkligen inträffat något sedan 1897, och detta är något, som är ganska viktigt. Man hade vid föregående tillfällen både vid frågans behandling i högsta domstolen och 1897 sagt, att en sådan lag icke är någon nödvändighet; Stockholms exempel visar, att det går ändå att ordna en stadsplan, och lagutskottets ordförande påpekade en mängd andra utvägar, hvarigenom en sådan sak kunde uppgöras. Men kanske det kommit någon erfarenhet, som går i motsatt riktning? Nej, mina herrar, tvärtom. Det föreligger en redogörelse för Stockholms gatufinanser för de senaste 24 åren, till 1897. Jag vill icke trötta herrarne med siffror, utan vill blott tala om, hvilket slutomdöme denna redogörelse kommer till. Sedan den visat, huru väl det gått i hop och till hvilket obetydligt pris Stockholm fått sina gator, inberäknade Karlavägen, Vallhallavägen, Birger Jarlgatan m. fl., slutar redogörelsen med det omdömet, att det lider icke något tvifvel, "att stadens gatureglerings finanser äro särdeles goda", och innehåller till yttermera visso det uttalandet, att utsigterna för framtiden ställa sig ej mindre gynsamma. Det går således utan en lag att få en reglering, och detta torde få anses vara ett bevis för att denna farliga lagstiftning icke är nödvändig. Hvad Stockholm beträffar, är det erkänt från alla håll, att det hunnit så långt, att endast en obetydlighet är kvar. Och kunde jag på väggen hänga upp Stockholms stads nyaste karta, skulle herrarne finna, hvilket jemförelsevis obetydligt område (det med gul färg betecknade) inom denna stad behöfver ytterligare förvärfvas för reglering. Redan sedan länge hafva också både Rubenson, Hamilton, Helander, Fredholm och andra nödgats medgifva, att det gått utan svårighet. Om det då också verkligen är förhållandet, att en människa skulle på en tomtaffär skörda en stor vinst till följd af att en gata drages genom hans tomt, hvad vill man

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

då göra? För mig ligger svaret nära till hands, att om han blir så rik, skall han taxeras för sin förmögenhet, detta är det rätta korrekтивet. Och detta torde vara ett mycket enklare sätt att tillgodose rättvisans kraf än att inlåta sig på en sådan äfventyrlig lagstiftning, som nu är ifrågasatt. Det blir beskattning på bevisligen förvärfvad förmögenhet och icke på gissad vinst. Gissningar i den vägen blifva stundom vederlagda. Till tecken af att jag icke är ensam om denna mening vill jag uppläsa ett yttrande af justitierådet Glimstedt, hvilken, såsom bekant, var en af dem, om hvilka det i många upplagor uppgafs, att de understödde förslaget till stadsplanelag, och jag beder herrarne särskildt gifva akt på detta. Han säger: "Till stöd för bestämmelserna om skyldighet för tomtegare att utan ersättning upplåta mark till gata eller vidkännas deremot svarande kostnad åberopas förnämligast, hurusom den mark, som i följd af gatans framdragande bildar byggnadstomt och erhåller ny byggnadslinie derinvid, derigenom vinner en förhöjning i värde, som fullt motsvarar och oftast vida öfverstiger värdet af den mark, hvilken skall för tomten upplåtas till gatan. Då emellertid värdeförhöjningen snart åtföljes af motsvarande förhöjning i taxeringen, och tomten genom bebyggande vinner mångdubbelt värde såsom skatteobjekt, synes samhället redan under nuvarande förhållanden för gatumarken vinna sådan godtgörelse af tomtegaren, att någon ytterligare godtgörelse därför icke skäligen bör honom framför samhällets öfriga medlemmar åläggas. Inom samhällen, der stadsplaner redan finnas fastställda, men ännu mer eller mindre återstår i deras genomförande, skulle ifrågavarande bestämmelser, hvarigenom samhällets skyldighet att vidkännas kostnaden för gatumark med ens vältes öfver på tomtegaren, föranleda en betänklig omhvälfning i bestående förhållanden till oförskyld förlust för egare af tomter, derå de nya bestämmelserna blefve tillämpliga." Herrarne behagade således finna, att här är en ingående kritik öfver förfaringssättet och den tydligaste anvisning om det rätta sättet att gå till väga för att bereda staden skäligen ersättning från den man, som genom stadens gaturegleringsåtgärd gjort en vinst, och detta är taxeringen. Jag vill alltså särskildt accentuera herr Glimstedts uttalande. Jag beder att få yrka afslag å lagutskottets förslag.

Herr Afzelius: Herr greve och talman, mina herrar!

Man kan verkligen käuna sig något tveksam, om man bör framställa yrkande om bifall till en hemställan, hvilken den siste talaren karakteriserade såsom farlig och innebärande ett djupt ingrepp i eganderätten. Jag säger, att jag känner mig tveksam, om jag skall våga någonting sådant, men — jag vågar det i alla fall.

Jag skall nu icke följa den siste talaren steg för steg öfver alla de områden, der han drog fram, för att möjligen blifva i tillfälle att vederlägga de synpunkter, han framstälde, utan jag skall i stället anhålla att få här för kammaren skissera min egen uppfattning af dessa förhållanden. — Jag har någon erfarenhet derom, emedan jag deltagit i kommunalstyrelsen i Stockholm och derunder haft rikliga tillfällen att lägga hand vid sådana frågor.

De stadganden, som beröra dessa förhållanden, innehållas, såsom

bekant, i byggnadsstadgan för rikets städer och städernas byggnadsordningar. De äro sålunda alla af administrativ natur.

Hvad innebär nu en stadsplan? Jo, den innebär i regeln en fullkomlig omskapning af staden sådan den var, af hela det territorium, för hvilket planen gäller. Nya gator skola upptagas, torg och esplanader skola öppnas, der sådana icke funnits, på andra ställen skola gator läggas igen, bitar af tomter skola förenas med bitar af gata eller med bitar af en annan tomt för att bilda nya sådana. Allt skall först plockas sönder, och sedan skall man af dessa stycken komponera någonting nytt. Om nu staden rådde om hela detta territorium, vore det en mycket enkel sak. Staden vore då ensam herre på täppan och styrde och stälde såsom den ville. Men så är det icke. Öfverallt möter staden särskilda rättsegare. Alla dessa parceller, af hvilka den nya staden skall sammansättas, tillhöra särskilda egare och äro besvärade af särskilda inteckningar, servituter och dylikt. Allt detta skall först upplösas och frigöras och sedan sammansättas igen. Det är då tydligt, att detta är nästan omöjligt att åstadkomma endast med administrativa bestämmelser. Ty när en administrativ bestämmelse kommer att råka i kontakt med en civil lag, då drager den administrativa bestämmelsen det kortare strået. Den administrativa rätten har ingen magt emot den civilrättsliga.

Hvad har staden då för civilrättslig möjlighet att komma till rätta med uppgiften? Den har två sätt. Det ena är, att staden genom öfverenskommelse får disponera den behöfliga marken, det andra sättet är expropriation. Öfverenskommelse kan naturligtvis aldrig åstadkommas annat än frivilligt. Man kan aldrig tvinga fram en öfverenskommelse, och en rimlig sådan ännu mindre. Expropriationen är således hvad man ytterst har att lita till. Men äfven om expropriationsförordningen — jag vill här påpeka, att expropriationslagen är af 1866 och byggnadsstadgan af 1874, och att expropriationslagen icke undergått någon förändring med hänsyn till de nya förhållanden, som uppkommit genom denna byggnadsstadga — äfven om expropriationslagen vore afpassad och lämpad för dessa förhållanden, så vore den dock icke tillräcklig. Hvad jag i första rummet vill hafva, är en *formel* förändring, en civilrättsligt gällande form för de förrättningar, som skola ega rum för tillämpningen af stadsplanen, d. v. s. indelningen af tomter och uppdragande af gränser emellan dessa, utdragande af gator m. m. På landet har man vid dylika regleringar skiftesstadgan med dess bestämmelser om egoutbyte och rågångsutstakning, allt civilrättsliga bestämmelser, hvarigenom man får saken klar och för framtiden afgjord.

Jag ber att få anföra ett exempel, som den siste talaren nog erinrar sig från vår gemensamma tid inom kommunalförvaltningen. Der förändrades en gatulinie på det sätt, att den afskar ett litet hörn utaf en tomt hvilket lades till gatan, och samtidigt ett lika stort stycke, en triangelformig remsa, afskars utaf gatan, hvilket senare stycke skulle förenas med tomt. Hade det nu varit på landet, hade man gjort ett egoutbyte. De begge bitarne, som voro alldeles lika stora, hade endast bytt plats, och tomten hade rättsligen varit precis densamma

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

som förut — allt detta genom en mycket enkel förrättning. — Men huru går det i ett sådant fall till i en stad? Är tomtegaren en resonabel man och går in på att utbyta den ena biten mot den andra — är han det icke, utan sätter sig på tvären, uppstå helt andra svårigheter —, så måste det först upprättas bytes-bref, tomtegaren måste lagfara den del af gatan, som skall blifva tomt, så skall sammanläggningen fastställas, de inteckningar, som finnas i den tomtremsa, som skall blifva gata, måste dödas. Hvilken omgång och kostnad, hvilka vidlyftigheter, alldeles onödiga vidlyftigheter, endast därför, att vi icke hafva några civil-rättsliga bestämmelser för dylika fall!

Och huru är det med tomtindelningarne och de s. k. tomtmätningarne? Ett ständigt trassel och ständiga rubbningar från den ena mätningen till den andra. Der finnes ingen möjlighet, ingen *form* för att en gång för alla fixera dessa förhållanden, såsom sker genom en rägångsutstakning.

Det är alltså för mig ett första desideratum att bryta ut ur byggnadsstadgan för rikets städer vissa bestämmelser, fullständiga dem och dermed bilda en civilrättslig kodex för städerna, motsvarande särskildt skiftesstadgan för landet — allt utan någon ändring i lagstiftningens grunder, endast en formel förvandling. Det synes mig, att detta icke borde kunna göra någon skada, icke förarga ens min ärade vän, den siste talaren. —

Men sedan kommer jag till de ömma tonerna — till frågan om ändringar i expropriations-förordningen. Det är nu det enda vapen, staden har till sitt förfogande för att genomföra stadsplanen. Kan någon verkligen påstå, att denna förordning är tillräcklig för ändamålet, äfven om den nu i öfrigt vore aldrig så förträfflig? Visserligen icke. Ty stadsplanen genomföres icke blott på det sättet, att staden skall lösa till sig mark af enskilde för att göra denna mark till gator, utan stadsplanen genomföres äfven på det sättet, att bitar af gamla gator skola läggas till tomter, hela gator igenläggas och blifva tomter. Der hjälper icke expropriationslagen — den talar naturligtvis icke om dylikt. Huru är ställningen i detta fall? Kan jag tvinga en tomtegarare att köpa en bit utaf en gata, som skall läggas till hans tomt? Kan jag tvinga honom att taga emot den ens som present? Nej, visst icke. Jag känner nu icke något exempel på att en person vägrat taga emot en sådan present, men deremot fins det prejudikat på att man icke kan tvinga en person att betala för en dylik tillökning af tomten. Om en gata skall läggas igen helt och hållet, så finnes det absolut ingen möjlighet dertill, i fall de angränsande tomternas egare icke vilja gå in på en öfverenskommelse. Om gatan igenlägges, skulle dessa förlora sin façadrätt, och denna rätt kan icke under någon form exproprieras. Saken låter sig alls icke ordna utan öfverenskommelse.

Jag vågar därför hemställa till den föregående talaren, huruvida icke äfven han får erkänna, att här verkligen finnas luckor, saker, hvarom den gällande lagstiftningen icke gifvit någon som helst bestämmelse.

Nu kommer jag — det kan icke hjälpas — till den allra ömmaste

punkten, det är frågan om expropriationsförordningens tillämpning, när det gäller, att staden skall lösa mark. Att staden skall lösa, derom är ingenting att säga, blott det sker på rimliga och billiga villkor. Hvad säger nu expropriationsförordningen härom? Jo, den säger, att marken skall betalas efter det högsta pris, som gäller för dylik mark vid *den tid, då marken skall afträdas*. Staden får betala precis detsamma för qvadratfot, som tomtegaren kan få för den återstående delen af tomten. Huru har detta värde uppkommit? Det kan vara precis samma värde, som marken egde, innan det var tal om någon gata. Men detta är undantag, sällsynta undantag. Regeln är den, att då en gata skall dragas fram, så stiger i följd af denna åtgärd marken i värde. Staden skall då betala för gatumarken icke blott det värde, som marken hade, då gatans framdragande beslöts, utan den skall också betala det förhöjda värde, som har inträdt just genom denna stadens egen åtgärd. Kan detta verkligen vara riktigt? När jag hör en sådan sats framställas, som den siste talaren i så många variationer återgaf, att det vore höjden af våld och orättvisa, om man toge bort något af en vinst, som är så hederlig och skälig, som någon vinst kan vara, att detta vore nära nog en plundring, — när jag hör ett dylikt påstående, så kan jag förstå det, om det kommer från en romanistiskt skolad jurist, som endast fäster sig vid det yttre, att en bit af marken verkligen går bort. Men att en lekman — jag ber om ursäkt, att jag räknar den siste talaren till lekmännen på detta område — att en man med naturlig och oförvillad rättsuppfattning kan se saken på detta sätt, det förvånar mig. Måste icke han fråga sig: hvad är det, som skall ersättas? Naturligtvis förlusten, den ekonomiska skada, som vållas genom åtgärden. Men om jag nu icke lidit någon förlust eller skada, utan åtgärden tvärtom såsom resultat ger mig vinst, hvad finnes då att ersätta? Detta förefaller mig vara den naturligaste uppfattningen. Jag tror nu icke, att detta kan betecknas så, som den siste talaren ville uttrycka den s. k. principen, eller att man tvingas att betala för en oförvillad vinst, utan principen — om det nu skall vara en princip — skulle vara helt enkelt den, att man icke skall hafva betaldt för en obefintlig förlust.

Ja — säger man — och detta är ju ett starkt argument, men detta drager med sig konsekvenser på många andra områden; man får göra på samma sätt, då en jernväg skall dragas fram öfver en jordbruksfastighet, eller i allmänhet, då en anläggning förekommer, som gifver ett förökadt värde åt marken — Jag vill nu alldeles icke vidkännas en sådan konsekvens; här är icke fråga om en princip, som måste genomföras på alla områden. Förhållandena äro hvarandra så olika. Särskildt vill jag afvisa konsekvensen i fråga om jernvägen. Det är stor skilnad mellan tomtegarens förhållande till gatan och jordegarens förhållande till jernvägen. Tomten är afsedd att bebyggas och byggnaden att bebos, och jag hemställer: hvad är en bostadslägenhet utan gata? Det är som en egendom, icke utan jernväg, men utan utfartsväg. Det är ett intimare förhållande, ett nödvändigare samband mellan tomten och gatan — deri ligger skilnaden. Detta är det ena skälet, hvarför jemförelsen haltar. Men vidare är det den olikhet, att i

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

99 fall af 100 är en stegring af tomtvärdet gifven, när en gata drages fram; tomtarealen har sitt värde i marknaden, hvilket man lätt kan utröna, under det att man vid dessa andra förhållanden, hvilka talaren antydde, skulle vara hänvisad till osäkra gissningar om framtiden och därför lätteligen komma att göra taxeringen alltför hög.

Jag ber nu emellertid få betona, att jag härmed ingalunda skrifvit under och instämt i det af den siste talaren omnämnda och klandrade lagförslaget. Vore det fråga om att nu antaga detta lagförslag, skulle jag säga ett bestämt nej. Men all tanke i sådan rigtning synes mig, trots talarens protester, vara genom betänkandets affattning afvärd, så att man visserligen icke skulle kunna anses hafva med betänkandet tagit också lagförslaget på godt och ondt. Hvad jag velat framhålla såsom önskvärdt, är endast en lagstiftning i en viss rigtning; ty för min del tvekar jag icke att säga, att lika väl som, enligt min tanke, 1885 års lagförslag tillgodosåg städernas intressen alltför mycket, lika väl måste det medgifvas, att nuvarande expropriationsförordning tillgodoser dessa intressen alltför litet. Kan det då icke finnas någonting midt emellan dylika ytterligheter? Sådant är icke blott en abstrakt möjlighet, utan kan lätt blifva verklighet.

Jag hoppas, att med hvad jag nämnt det skall anses vara ådaga-lagdt, att en lagstiftning på detta område är af verkligt behof påkallad och att *någon* modifikation af expropriationsförordningen också är af behof påkallad. Men, säger man, måhända kommer det lagförslag, som framläggas, icke att innehålla en sådan der modifikation, utan något vida mer; det kan gå alltför långt i den rigtning, som den sista talaren klandrade. Om så skulle ske, har ju Riksdagen *då* saken i sin hand, den kan afvisa detta lagförslag, i händelse det går för långt eller i orätt rigtning. Vore det icke skuggrädsla att redan på förhand säga: vi vilja icke höra talas om någon lagstiftning, ty det kan hända, att man kommer att lura på oss saker, som vi icke kunna gilla!

Herr Persson, Nils: Först skall jag be att till alla delar få instämma uti hvad den föregående talaren yttrade, såsom fullständigt öfverensstämmande med mina åsigt. För det andra tror jag, att den nuvarande lagstiftningen i hithörande frågor är af den beskaffenhet, att städerna löpa den största fara att vid planläggning af nya stadsområden och nya gatuanläggningar försjunka i en alltför stor skuldsättning, ty om städer skola betala de tomter, som behövas för gator och torg m. m., så gå dessa till så oerhörda belopp, att det är fara värdt, att de kunna komma på ekonomiskt obestånd. Detta är min erfarenhet från den stad, der jag bor, nemligen Helsingborg. Expropriationslagen är nemligen, såsom den föregående talaren sade, af den beskaffenhet, att den ålägger expropriationsnämnden att »värdera efter på orten högst gällande pris». Under sådant förhållande kan en tomt eller ett jordområde, som af egaren är inköpt för ett par öre kvadratfoten, derigenom att det utlägges till byggnadsquarter eller stadsområde komma att stiga så oerhördt, att värdet af denna tomt i stället för ett par öre pr kvadratfot blir ett par kronor pr kvadratfot, hvilket enligt mitt förmenande blir en oskäligen vinst för tomttegaren. Denne

jordegare kan vara mera än belåten med, att samhället vill lägga en gata öfver hans mark, ty den öfriga delen af hans tomt stiger så mycket i värde, att han kan vara till fullo betald derigenom. I Helsingborg, der utvecklingen gått raskt framåt, och der man behöft utvidga och planlägga nya stadsdelar, har man vid beräkning öfver kostnaderna för mark till gator kommit till sådana summor, att man rent af baxnat och hållit på att afstå från hela planen. Man hoppades emellertid, att jordegarne skulle vara tillmötesgående och inse sin egen fördel af en sådan planläggning, och detta hafva de också gjort. Det är icke någon, som vid denna stora utvidgning inom Helsingborg fordrat ersättning för den mark, de fått afstå till gator. De hafva ansett, att lagens tillämpning i detta fall varit alltför orimlig; och de hafva därför kostnadsfritt lemnat mark till gator. Allt detta har gjort, att jag för min del tunnit, att det är af högsta behof, att det kommer till stånd en lag, som på ett lämpligt sätt kan medla emellan jordegaren och kommunen. Om nu icke en sådan lag blifver verklighet, huru skall det då gå med våra städer? Kunna de utvidga sig på ett enligt byggnadsordningen föreskrifvet sätt? Jag fruktar, att detta är omöjligt eller åtminstone förenadt med de största svårigheter.

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Man har här anført Stockholms stad såsom exempel på, huru lätt det går att med ringa kostnad skaffa sig gator och borg. Ja! Tacka för det! Stockholms stad har i god tid under hand inköpt jord och tomter för billigt pris öfver allt, der man tänkt, att gator skulle framdragas, och detta har gått så lyckligt för Stockholms stad, att gator icke blott kunnat fås för ingenting, utan staden har till och med kunnat dervid göra en stor vinst genom försäljning af tomter. Men hur många städer kunna eller ens vilja göra detta? Då denna fråga uppstår bland stadsfullmäktige, är det vanligt, att den besvaras sålunda, att kommunen icke skall inlåta sig på några affärer, utan öfverlemla detta åt den enskilda företagsamheten. Det har gått så långt med denna åsigt, att den rent af blifvit ett axiom. Hos oss har detta slagord gjort, att vi hafva dragit alltför långt ut på tiden, innan man tillgodosett stadens fördel genom att i god tid under hand göra de nödvändiga inköpen af för stadens utvidgning behöfliga jordområden. Det är således af största vikt, att denna lag kommer till stånd. Mycket mera kunde nog vara att säga i denna fråga, men jag tror, att den är tillräckligt klar och utredd, för att något mera skulle vara af nöden att anföra. Jag skall därför inskränka mig till att instämma med den föregående talaren och yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hasselrot: Utaf principiella skäl ställer jag mig obetingadt på den förste ärade talarens ståndpunkt. Här har framhållits, och man har i allmänhet den uppfattningen, att denna fråga egentligen rör städerna och att man således möjligen kunde låta städernas representanter här få sin vilja fram. Jag tror dock, att frågan är af mycket större betydelse, än man vill låta påskina, icke blott för städerna, utan jemväl för landet i dess helhet. Såvidt jag förstår, är detta en af de allra viktigaste samhällsfrågor, enär den berör eganderättens helgd. Man bör ej ingripa i eganderätten i andra fall, än det är all-

Om ordnande
af rätts-
förhållandena
mellan kom-
muner och
enskilde vid
genomförande
af stads-
planer m. m.
[Forts.]

deles nödvändigt, eller på annat sätt, än som är nödvändigt; man kan nödgas ingripa mot eganderätten i expropriationsväg för att få fram ett allmänt ändamål, som måste ställas framom det enskilda intresset, men dock alltid i samband med full ersättning till den enskilde för hvad han skall afstå. Nu gäller frågan att gå ett steg längre, eller att på samma sätt som hittills tvinga den enskilde att leinna ifrån sig jord för allmänt behof, men att deremot icke betala jordens värde, utan göra afdrag för hvad han kan auses vinna uti ökad värde å hvad som han har kvar. Principen är ytterst farlig och inverkar i högsta grad på eganderätten. Det må väl sägas, att man ej skall betala annat än för liden förlust, icke för obefiutlig sådan. Men detta är endast ett talesätt. Likaväl kan man då säga, att den, som verkligen lider förlust, ej bör tvingas att tåla detta utan betalning derför, att han *möjligen* kan göra en vinst på affären. Jag tillåter mig ett exempel. Jag bor i en utkant af staden, har stor trädgård med växthus och dylikt samt vill ej använda området för annat än trädgårdsändamål och är nöjd och belåten. Så besluter staden att mig ohörd ändra sin stadsplan och drager fram i kanten af min trädgård en stor esplanad, och derpå beräknar man, att den jord, som är tagen från mig, är icke på långt när så mycket värd som den vinst, jag får genom tomtens bebyggande invid den stora esplanaden, och jag erhåller ingen betalning för hvad jag lemnat. Jag frågar nu: Hvem kan rimligen påstå, att jag bör tvingas, om jag också skulle kunna det, att begagna min jord, som nu användes för trädgårdsändamål, till byggnadstomt, för att staden skall slippa betala gatan? Det ej är sagdt, att jag kan bebygga tomten, och alldeles oviss är, om det verkligen med fördel låter sig göra. I det ögonblick, som expropriationen sker, är kanske allting i stigande, allting i högt värde, och stor fördel och betydlig förtjänst beräknar man, att jag skall göra på denna affär. Inom kort är det emellertid slut med stegringen och allt i nedgående, det lönar sig icke att bygga, och jag sitter här med min stympade trädgård utan något slags ersättning. Detta är en sak att tänka på, och det rör icke blott städerna. Nu säger man visserligen, att det vore fördelaktigt att få till stånd en lagstiftning, hvilken för städerna underlättade möjligheten att utvidga och genomföra sina stadsplaner. Jag erkänner också villigt, att ju mindre staden slipper betala, dess lättare kan stadsplanen genomföras, men städerna vältra dermed från sina starka skuldror utgifter och bördor på de svagare, på de enskilda; fördelarna tillkomma dem, som bo i stadens redan reglerade delar, och dem, som ej äro fastighetsegare, under det tungan drabbar dem, hvilka ega fastighet i den trakt, regleringen angår, och detta är efter mitt förmenande ingalunda rättvist. Att det är *nödvändigt*, vågar jag bestrida. Erfarenheten från ett flertal städer ådagalägger, att det mycket väl går för sig att få en stadsplan ordnad på sätt, som hittills skett. Stockholm utgör i detta fall ett lysande föredöme, och om det icke går så fort i andra städer med mindre tillgångar och mindre framsynta representanter, så få de finna sig uti, att det drager längre tid. I den mån tillgångar finnas och expropriation kan på lagligt sätt ske, i samma mån och ej annorledes må stadsplanens genomförande ega rum.

Vidare säger man, att tomtens förhållande till gatan är någonting så speciellt, att det ej gerna kan jemställas med förhållandet på landet. Jo, vågar jag säga, sällan, om någonsin, är öfverensstämmelsen så likartad. Om det är rätt, att staden slipper att betala ersättning för framdragande af en gata, därför att bredvid liggande tomter få motsvarande fördelar, så är det lika rätt, att den, som anlägger en jernväg, slipper att betala jorden, därför att jordens egare t. ex. får station på området och derigenom motsvarande fördelar. Det går ej för sig att, om man för städerna lagstiftar i den riktningen, vägra landsbygden en liknande lagstiftning, och det är just der, den stora faran ligger för landet i dess helhet.

Ifrågavarande skrifvelseförslag är ju mycket försigtigt hållet, och man säger, att när lagförslaget en gång framlägges, är man oförhindrad att pröva och, om så anses lämpligt, afslå detsamma. Ja, visserligen, men utskottet säger dock alldeles bestämdt, att grunden för lagstiftningen i fråga skulle blifva den, att vid expropriation hänsyn skall tagas till den fördel, tomtegaren kunde påräkna, och ersättningen i mån deraf minskas. Det är just denna grund, som är för mig så principiellt motbjudande, att jag för min del icke kan vara med derom. Jag intager härvidlag för min ringa del fullständigt samma ståndpunkt som justitieministern år 1891, då han sade, att på det afsedda området funnes ej billigare grunder än de, hvilka innehållas i vår nuvarande expropriationslag.

Herr Nyström, Carl: Då man hörde den andra talaren i ordningen, herr Afzelius, framställa alla de svårigheter, som Stockholms stad skulle hafva att kämpa med, huru kaotiskt hela tillståndet vore, huru omöjligt att reda sig med stadganden, som ej vore af civillags natur, och huruledes det vore hardt när omöjligt att komma till någon öfverenskommelse med tomtegarne, hvilka naturligtvis, hela samlingen, vore orimliga människor, så skulle man ju kunna tro, att hufvudstaden vore eu ödemark, efter som det mötte så stora svårigheter att genomföra en reglering, eller ock att staden i expropriationsväg nödgats betala sådana öfversvallande summor, att åtminstone ingen 1899 på våren kan komma och säga, att stadens finanser i afseende å gaturegleringen äro gynsamma, ja, lysande och lofva att blifva ännu fördelaktigare. Ett sådant påstående vore ju en ren omöjlighet. Men, mina herrar, så illa bestämdt är det väl dock icke. Antingen hafva de väl icke varit så orimliga de der uppgörelserna i och för gatans framdragande, eller också hafva vederbörande säljare visat sig ganska tillmötesgående, då staden i god tid hållit sig framme och begärt att få köpa erforderlig mark. Ty ett faktum är ett faktum, och det ytterst billiga sätt, hvarpå saken reglerats, utgör den bästa vederläggning af sådana der svartmålningar. Jag vill ej förneka, det förstår herr Afzelius bättre än de flesta, att civilrättsliga bestämmelser här nog kunde vara på sin plats, men den frågan föreligger icke nu. Hvad lagutskottet på sin helt korta, men mycket bebadande och mycket varslande framställning uppehållit sig vid, har ingalunda varit skilnaden emellan administrativ författning och civillag, utan först och sist vid hvad min ärade vän i det längsta sökt undvika att gå in på, nemligen kinkigheterna med

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om ordnande
af rätts-
förhållandena
mellan kom-
muner och
enskilde vid
genomförande
af stads-
planer m. m.
(Forts.)

den oförvållade vinsten. Detta är hvad som utgör centralpunkten och som på två särskilda ställen i detta korta stycke uttryckligen framhålls, men, hvad mera är, det framhålls icke efter herr Afzeli formel, enligt hvilken det borde benämnas — till förekommande af allt för tydlig uppfattning af saken — icke betalning för obefintlig förlust. Denna omskrifning betyder dock ingenting annat, än att det skall betalas för oförvållad vinst, men det tager sig litet annorlunda ut. Jag frågar då: huru skall man kunna öfversätta denna skickligt utfunderade formulering på det fall, som också uttryckligen beröres i denna skrifvelse från 1884, hvilken man nu erbjuder Riksdagen att å nyo underteckna? Det är fråga om det fall, då en man ej sjelf har mark att afstå, men hvilken mark råkar att ligga invid en tomt, hvarest honom oåtspord en gata skall framdragas förbi hans façad, när han då skall betala kontant, ty detta blir en nödvändighet. Detta fall omtalas uti 1884 års skrifvelse. Jag vill i detta sammanhang fästa den ärade talarens uppmärksamhet på, att en af principerna i denna skrifvelse är, att godtgörelse icke ifrågakommer annat än för beredda förmåner, der står ej "uteblifven ersättning för obefintlig förlust", och vidare heter det: "å andra sidan måste den godtgörelse för beredda förmåner, hvilken utgör skäl för afdrag, följdriktigt medföra det stadgande, att sådan godtgörelse bör direkt lemnas af egare till en vid ny gata belägen tomt, som alldeles icke tages i anspråk för gatan."

Jag frågar nu, beskrifver icke detta just det förhållande, då en person skall betala kontant, och huru kunna omkläda detta med det påfunna uttrycket, att det ej skall tagas betaldt för "icke befintlig förlust"? Jag vill påpeka en annan sak, som kan vara synnerligen betänkelig, om nemligen en man är i det läge, att staden inköper en bredvid hans tomt liggande gatumark, i afseende å hvilken mark staden vet, att det blir han, som skall betala den, och staden alltså saknar anledning att närmare se sig för hvad den betalar, alldenstund det är denne, som skall betala för en mark, vid hvars inköpande han saknat votum.

Huru jag än betraktar denna sak, kan jag för min del icke finna, att det medför någon fördel att taga denna konstiga omskrifning om att det ej skall betalas för obefintlig förlust, utan det blir nog i sjelfva verket att för oförvållad vinst fordra betalning, och hvad detta i sig sjelf innefattar med afseende å stadsplan och i sin tillämpning å jord-egendom och allt öfrigt, det har här blifvit framställt särskildt af lagutskottets ordförande.

Jag vill också å nyo fästa uppmärksamheten på, hur betänkelig denna sak är ifrån synpunkten, att det lägges en pålaga på ett gissadt värde eller, såsom utskottet säger, å den fördel, som tomtegaren har att af regleringen *påräkna*. Det är alltså fråga om att konfiskera en del af det gissade värdet, under det att den enda efter min tanke förnuftiga åtgärden, att i taxeringsväg söka nå den ökade förmögenheten, naturligtvis rör sig med fullt säkra faktorer och derfor träffar säkert och rättvist. Jag vidhåller detta som den naturligaste utvägen oeh vill till sist påminna om, att hvad man än här säger, att detta

skrifvelseförslag skulle innebära eller icke innebära, så är det väl bäst att gå till det, som förekommer i lagutskottets handling, och då synes det, att man afser ett stadgande om ersättning för oförvållad vinst, och detta i två upplagor, och det är väl hvad Riksdagen skulle gå in på genom att svara *ja* till det föreliggande förslaget, hvilket jag alltså finner vara ganska betänkligt.

Jag vidhåller mitt yrkande om afslag.

Herr Törneblad: Jag skulle icke taga till ordet vid denna sena timme, om jag ej hade något att meddela i detta fall, som torde vara af intresse för kammaren att erfaras, nemligen beträffande frågans administrativt konstitutionella förhistoria, och den är så märklig, att det vore skada att undanhålla den svenska Riksdagen hvad som förekommit. Jag ber dock först att mot lagutskottets ärade ordförande få anmärka, att då han talade om de principiella betänkligheter, som hos honom mötte, så har jag också principiella skäl, men för ett motsatt yrkande. Vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att lagutskottets kläm går just i den riktning, som af den andre talaren här i ordningen blifvit framhållen såsom egentliga kärnpunkten af det hela, nemligen att förslag skulle framläggas till *lagbestämmelser* för ordnande af de rättsförhållanden, hvilka uppstå mellan kommuner och enskilde i följd af frågor om fastställelse af stadsplan etc. Det är visserligen sant, att i motiveringen förekomma uti andra stycket å sid. 16 anvisningar, huruledes detta lämpligen skulle kunna ske, men derefter fortsätter utskottet: "Frågan, huru långt man härutinnan lämpligen bör gå, och genom hvilka bestämmelser i öfrigt de hufvudsakliga bristerna i den nuvarande lagstiftningen må kunna undanröjas, är emellertid af den omfattning, att utskottet anser hvarken lämpligt eller möjligt att för det närvarande ingå i närmare bedömande af dess särskilda detaljer" o. s. v., hvarigenom utskottet sålunda antydtt vissa möjligheter, om också icke de enda, för frågans lösning, men framför allt velat framhålla för Kongl. Maj:t frågans principiella betydelse.

Jag öfvergår nu till min historik, den skall ej blifva synnerligen lång.

År 1840 började denna fråga med förslag om uppgörande af ordningsstadga för städernas byggnadsförhållanden, men någon komité härför blef ej tillsatt förr än 15 år derefter. Denna komité som år 1859 afgaf sitt betänkaude, hvilket för öfrigt är mycket sällsynt, men som jag här håller i min hand, framhåller deruti på det allra bestämdaste, att, hvad byggnadsordning och dylikt beträffar, de civilrättsliga förhållandena ej hörde till komiténs befogenhet, utan borde ordnas på ett annat sätt. Således har komitén vid uppställandet af vissa grundsatser för städernas byggnadsordningar ej kommit att gå in på de civilrättsliga bestämmelserna eller att beröra dåvarande eller möjligen blifvande expropriationsbestämmelser, utan endast lemnat vissa allmänna anvisningar. Öfver detta betänkande hördes dåvarande stadsstyrelser, som skulle komma in med yttranden i början af 60-talet och äfven gjorde så. Sedan dess veta herrarna, att just ungefär samtidigt

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m. (Forts.)

Om ordnande
af rätts-
förhållandena
mellan kom-
muner och
enskilde vid
genomförande
af stads-
planer m. m.
(Forts.)

med, att dessa utlåtanden ingingo, utfärdades de nya kommunalförfattningarna, och dessa kommunalförfattningar tillämpades i 12 år, innan ändtligen Kongl. Maj:t tog frågan uti sin hand och afgjorde saken. Men huru och på hvad sätt? Jo, så, att det gamla komitébetänkandet helt och hållet slopades och kastades öfver bord, och i dess ställe antogs ett af enskild person under 8 års tid uppgjort förslag till städernas bebyggande, öfver hvilket städernas styrelser aldrig hördes, och hvilket förslag högst betydligt skilde sig från det förra. Det var af beskaffenhet, att, om det tillämpades på ett visst sätt, det föranledt stora ingrepp uti eganderättsförhållandena. Men den första frukten deraf blef ett utslag i rättsväg, som jag vill minnas, af högsta domstolen, hvarigenom lyckligtvis proklamerades, att, i motsats mot den ursprungliga tanken, det vore rättsvidrigt att, om man ritade upp en gata för anläggning efter t. ex. 160 år, under tiden hindra tomtegaren att bebygga tomten. Derigenom häfdades eganderättsprincipen aldeles riktigt af domstolarne, men följden blef också den, att de städer, som kunde gå så till väga, måste gifva sig in på spekulationens högst slippriga område. Detta område hade det visserligen aldrig från början varit meningen, att de skulle beträda, men det måste beträdas just till följd deraf, att i administrativ väg utkom en förordning, hvilken ålade städerna förpligtelser, som de omöjligen kunde tillräckligt effektivt uppfylla utan med användande af spekulationen. Så har Stockholms stad måst förfara och möjligen åtskilliga andra städer, för att rätt fullgöra sina förpligtelser enligt stadgar.

Det är icke så, att det är på stadens *starka* skuldror, som alla dessa utgifter för förbättrad hygien, förbättrade ljus- och luftförhållanden samt förbättrade samfärdsmedel hvila, utan det är stadens samfälda beskattning, som betalar denna tunga, allt under det att enskilda personer derpå vinna ganska betydliga summor, summor, till hvilka ytterst kontribueras i beskattningsväg. För öfrigt har saken sannolikt icke öfver allt fallit så väl ut som i Stockholm, men Stockholms reglering, likasom åtskilliga andra städers, är visserligen ej afslutad; ty det fins någonting, som kallas gamla stadsdelar, för hvilka stadsplan ej uppgjorts och ej heller hittills kunnat uppgöras, därför att det fallit sig för dyrt att under nuvarande lagstiftning ändra befintliga missförhållanden. Den ärade talare bredvid mig, som nyss hade ordet, vet mycket väl, hvarpå det hänger, att t. ex. staden inom broarna i trots af förslag derom ej ännu blifvit reglerad, en stadsdel, som framför allt är i behof af reglering just med afseende å hygieniska och andra förhållanden, om hvilka jag nyss nämnde. Det har berott derpå, att det skulle varit för dyrt att gå till väga på sätt, man hittills förfarit, och det är mycket saut, att denna stadsdel intager ett obetydligt rum på den karta, som han ville upprulla för oss, men så mycket större i afseende å kostnaderna. I fråga om lagstiftningen på detta område är det alltså nödvändigt, att förhållandet emellan staden och den enskilde regleras på ett lämpligt och för båda parterna billigt sätt samt genom fullt verksamma civilrättsliga bestämmelser, de der icke hvila på det administrativa godtycket af den regering, som utan att höra vederbörande myndigheter utfärdade den ukas, som tillkom

1874. Med tanken härpå kan jag icke finna annat, än att det är fullt riktigt, om Riksdagen nu söker häfda de civilrättsliga bestämmelsernas betydelse genom att 25 år efter författningens tillkomst ändtligen betona hvad som hade bort föregå byggnadsstadgans utfärdande.

Jag anhåller om bifall.

Herr Leman: Jag får till alla delar instämma med hvad lagutskottets ärade ordförande yttrat om, att här vidröres en fråga, som icke angår städernas invånare allena, utan är en allmän rättsfråga, men å andra sidan må man icke förundra sig öfver, om städernas invånare i främsta rummet äro intresserade för att en gång få denna sak ordnad. Här har i synnerhet eu talare på göteborgs- och bohuslänsbänken med känd fyndighet sökt upp åtskilliga moment i saken, hvilka enligt min åsigt icke förefinnas, men hvilka han sedan tagit sig för att gissla. Han har sett saken så, som om de, hvilka äro med om förslaget, skulle vilja med förkrossande af de stackars enskilde göra kommunerna enväldiga. Jag påstår, att det är långt ifrån meningen, utan man afser endast att komma till en rättslig och jemlikhets ställning kommunerna och de enskilde emellan. Jag vill nämna ett exempel. Då en stadsplan fastställes, är dermed ingalunda sagdt, om och när den skall komma till utförande, det kan dröja i årtal, det beror på stadsfullmäktige att bestämma, när gatorna enligt den fastställda planen skola utläggas. Tomtegarne äro alltså med hänsyn till tiden för gatuutläggningen fullständigt förlamade och hafva intet sätt att komma till sin rätt. Äfven kan det inträffa, att staden utlägger en gata bitvis, under det att de, som hafva tomter längre ned, ej kunna tilltvinga sig gatuutläggning. Nu är det meningen att i stadsplanelagen stadga skyldighet för stadskommun att utlägga gata till viss bredd, då visst antal tomter vid samma gata kommer att bebyggas. Denna fråga är alltså af stor vikt och stor fördel äfven för enskilde tomtigare.

Man har här talat så mycket om förhållandet vid expropriationen och det origtiga uti hvad lagutskottet visserligen icke föreslagit, men antydt i sin motivering. Jag vill härvid erinra om, huru olika förhållandena ställa sig för kommunerna och för de enskilde tomtigarne. Kommunerna måste med offentlighet besluta allting. Om eu stadsplan skall antagas, måste allt beredas och beslutas på offentlighetens väg; hvar och en får kunskap derom, och ofta händer, att, innan ännu ett slutgiltigt beslut är fattadt, vakna spekulanter inköpa de tomter, hvilka behöfvas till gatuutläggning och för hvilka kommunen sedermera måste betala ett pris, hvarå dessa spekulanter skörda en orimlig vinst. Det är väl då icke så orimligt, att kommunerna, som få göra så stora uppoffringar, i någon mån söka att qvåsa en dylik spekulation. Det finnes t. ex. på sina ställen i utkanterna af Göteborg stora marker, såsom kolgårdar och dylikt, hvilka knappt hafva inbragt egaren ett enda öre, endast kala bergbackar, omöjliga att plantera. Så kommer stadsplanen fram här med gator kryss och tvärs, och området i fråga får ett tiofaldt, ja, tjugufaldt högre värde. Är det då så orimligt, att den vinst, som personen i fråga skördar derigenom, att staden an-

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m. (Forts.)

lägger gator på hans mark, får i någon mån beräknas vid expropriationen? Man skulle kunna tro, att detta vore ett nytt påhitt, men det har länge förekommit i de flesta utländska lagstiftningar och särskildt blifvit tillämpadt i Paris, t. ex. då Haussmanska försköningsarbetena der genomfördes.

Vidare får jag fästa uppmärksamheten på, att huru man än betraktar den antydda ändringen i expropriationslagen, så förekommer, att denna icke skulle stå isolerad, utan utgöra en integrerande länk uti en blifvande lagstiftning; och det har så väl af talaren på stockholmsbänken som af ett par andra talare framhållits nödvändigheten af att här få till stånd civilrättsliga bestämmelser. Den, som ej varit med om, hvilket krängel en gatureglering ofta medför, och hurusom enskilda tomtegare förstå att sätta sig på tvären, den har kanske svårt att rätt sätta sig in i dessa förhållanden. I Göteborg t. ex. började en gång en person att bebygga sin tomt på ett mot byggnadsordningen stridande sätt. Mannen var rik, och när han icke fick bygga, som han ville, förde han upp sitt hus midt i en blifvande gata. Staden var emellertid äfven rik och ändrade stadsplanen. Om jag ej miss-tager mig, har här i staden på Södermalm förekommit ett liknande förhållande. Det är ett ständigt krig emellan kommunen och den enskilde. Om nu detta genom en lag skulle kunna förebyggas, så vore det väl en fördel, och då här ej är fråga om annat än ett förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om lag i ämnet, så tillåter jag mig yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Björnstjerna: Som äfven jag anser den nuvarande expropriationslagen vara alltför betungande för städerna, skall jag, så framt det kan vara något belysande, be att få framhålla några exempel på, huru expropriationslagen tillämpas i ett annat land, der jag personligen haft tillfälle att pröfva den.

Efter den franska expropriationslagen måste vid expropriation tagas i betraktande ej endast den förlust, säljaren lider — den skall han ju hafva fullt ersatt — utan man måste å andra sidan äfven taga i betraktande de fördelar, han derigenom kan vinna.

Efter enkedrottning Desiderias död utsändes jag till Frankrike för att realisera hennes dervarande förmögenhet. Hon hade ett präktigt hotell i Paris, beläget emellan två gator, med gård å den ena gatan och trädgård å den andra. Nu hade det emellertid blifvit beslutadt, att midt igenom detta hotell skulle framdragas Boulevard Maiesherbes. Staden Paris bjöd 500,000 francs för den del, som för detta ändamål skulle tagas i anspråk af tomtens. Frågan uppstod redan under Hennes Maj:ts lifstid, och hennes franske rådgifvare förklarade staden Paris anbud vara alldeles för lågt, och att man borde vädja till expropriation. Men hvad inträffade då? Jo, inför expropriationsjuryn uppträdde stadens advokat och visade, att med den stora terräng, enkedrottningen egde uti den stora trädgården, skulle hon genom gaturegleringen få så god förtjenst, att hon borde afstå hotellet gratis. Juryn afgjorde äfven saken så, att hon — eller rättare sterbhuset, ty enkedrottningen

hade aflidit, innan saken blef afgjord — endast fick 100,000 francs i stället för 500,000, som staden hade erbjudit sig att betala.

Sådant huset stod, var det säkerligen värdt 500,000 francs. Det var ett stort hus af huggen sten, såsom i Paris är brukligt, samt i godt stånd, men det oakadt kan jag ej neka till, att stadens ombudsman hade fullkomligt rätt. Det lyckades mig nemligen sedermera att sälja återstoden af tomten i sju olika poster, och hela försäljningssumman uppgick till omkring 2 millioner francs. Ett dylikt belopp hade egendomen aldrig kunnat betinga, såvida icke boulevarden hade blifvit framdragen genom densamma, men huset kvarstått.

I Frankrike tager man vid expropriation äfven hänsyn till hyresgästerna, så att om t. ex. ett stort kafé eller en stor butik varit i många år på ett och samma ställe samt der gjort goda affärer, får hyresgästen en ganska betydlig ersättning för den skada, han kan komma att lida genom att nödgas flytta sin rörelse till en annan trakt. Vår dåvarande minister bodde vid samma gata, vid hvilken enkedrottningens egendom var belägen, och legationen hade i 30 år varit derstädes. Man ansåg nu, att det var en så stor olägenhet för vår minister att flytta derifrån, att han fick i ersättning 30,000 francs, om jag minnes rätt, ehuru hans hyreskontrakt gälde ännu blott för ett par år.

Enligt den franska expropriationslagen måste äfven en husegare eller tomteegare vid en gata, som skall utvidgas, afstå sin jord aldeles gratis. Ett hus får visserligen stå kvar, så länge ingen ombyggnad eller yttre reparation derå företagas, men måste, så snart detta sker, dragas tillbaka utan någon ersättning.

Till samma sterbhus hörde äfven ett hus i Marseille. Det låg med kortsidan åt ett litet torg, men med hela långsidan vettande åt en smal gata, hvilken enligt beslut skulle utvidgas. När jag var nere och såg på detta hus, var den åt torget vända fasaden mycket snygg och fin, men fasaden åt den smala gatan fick icke repareras, till följd hvaraf den också var aldeles svart. Detta hus måste jag sälja för en obetydlighet, enär det icke var mycket värdt, då man icke fick reparera detsamma utan att skära af hälften.

Jag vill ej säga, att fullt liknande bestämmelser skulle vara lämpliga hos oss, men nog borde man bereda städerna tillfälle att på tillbörligt sätt få komma i besittning af den egendom, som är erforderlig för stadens utveckling. Jag vill derfor, att egaren af jord skall få full och tillfredsställande ersättning för hvad han afstår, men önskar också, att det vid expropriation skall tagas hänsyn till den vinst, som tillskyndas en tomteegare genom en ny gatas upptagande. Som det nu är stäldt i detta afseende, kan jag ej finna annat, än att fastighetsägaren ofta skördar alltför oskäligen vinst vid expropriationstillfällen, och med denna åsigt kan jag ej annat än yrka bifall till utskottets förslag.

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Herr Nyström, Carl: Blott ett enda ord! Jag skall endast be att få fästa uppmärksamheten derpå, att tvenne af de sista talarne, hvilka försvarat lagutskottets förslag, hafva gjort sig urarfva i fråga

Om ordnande af rättsförhållandena mellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

om utskottets motivering. En af lagutskottets medlemmar har äfven anført reservation emot motiveringen. Denna motivering måtte derfor ej duga mycket till, då icke ens utskottets medlemmar känna sig tillfredsställda med densamma. Men ändå begär man, att kammaren skall gå in på ett förslag, hvars innehåll just är dessa motiv. Att underkänna motiven är att underkänna förslaget, och den, som förkastar motiveringen, synes mig derfor äfven yrka afslag å lagutskottets betänkande. Hvad vidare beträffar den mycket omordade stora vinsten, så ber jag att ännu en gång få upprepa justitierådet Glimstedts anvisning om, huru denna viust rätteligen borde behandlas, nemligen att den taxerades, hvilken taxering naturligtvis kommer att gälla för hela den framtid, under hvilken vinsten är i behåll. Hvad slutligen beträffar den här gjorda försäkran, att den blifvande lagen icke skulle förkrossa några enskilde, så tror jag nog också, att de enskilde fastighetsegarne skola förmå att klara sig, men jag fruktar, att en dylik lag skulle komma att förkrossa en rättsgrundsats, hvilket synes mig vara vida farligare.

Jag yrkar fortfarande afslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i det föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på afslag derå, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 8 och 11 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:o 42, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till straffprocesslag, byggd på jurysystemets och den fria bevispröfnings principer, och

n:o 43, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående lagbestämmelser i fråga om de kyrkliga kommunernas och deras förvaltningsorgans ställning till de ecklesiastiska myndigheterna, biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om rätt att utträda ur statskyrkan utan öfvergång till annat trossamfund.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 8 och 11 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 44, i anledning af väckt motion om rätt för hvarje svensk medborgare, som fyllt tjuuguett år, att utträda ur svenska statskyrkan utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.

Herr von Möller: Det kan icke falla mig in att taga upp denna fråga i hela dess vidd, ty det skulle endast trötta, kammaren, enligt hvad jag sedan förra riksdagar känner. Jag anser dock, att åtminstone en röst bör höjas i denna kammare, när denna enligt min uppfattning

så viktiga fråga kommer före, och ber att utan vidare inledning få precisera min ståndpunkt. Jag anser i likhet med motionären, att ett bifall till denna motion skulle främja samvetsfriheten och på samma gång ställa kyrkan i en densamma värdigare ställning. För mig är det ofattligt, att man fortfarande vill söka häfda den gamla ståndpunkten och utsätta kyrkan för allt detta klander och dessa, såsom jag gerna vill tro oberättigade, beskyllningar för magtlystnad, ja, vinningslystnad. Man anser sig alltjemt böra fasthålla vid den i realiteten betydelselösa invändningen, att kyrkan har till sin mission att inverka förädlande och förbättrande på sina medlemmar, äfven om dessa icke hafva samma öfvertygelse som den kyrkliga, och att den därför i det längsta bör söka kvarhålla dem.

Om man granskar utskottets förslag, så finner man, att i år ingen enda reservant opponerat sig mot det slut, hvartill utskottet kommit, i afstyrkande af motionen. Jag skulle möjligen kunnat följa exemplet från lagutskottet, som i år endast afskrifvit sitt betänkande från förledet år, samt nöjt mig med att återupprepa, hvad jag då yttrade. Emellertid skall jag dock tillåta mig att gå tillbaka till ett yttrande, som följdes vid 1896 års riksdag, då nemligen en talare från bobuslänsbänken förklarade, att "ett antagande af förslaget skulle innebära ett legaliserande af hedendomen i det kristna samhället. Utskottet har sagt, att det kan inträffa, att flera, som önska utträda ur den svenska kyrkan, icke kunna finna sitt samvete tillfredsställt af att sluta sig till något af de bestående, af staten erkända religionssamfund. Men, mina herrar, hvad är det för ett samvete, är det icke ett vilsefördat, ett irrlande samvete?" Han talade alltså om de af **staten erkända** religionssamfund. En annan talare vid samma tillfälle anförde åter, att han hade svårt att föreställa sig, "huru en människa verkligen skulle blifva lidande i sin samvetsfrihet, känna samvetssmärta af att, på det sätt, som här är i fråga, tillhöra vår svenska kyrka, likasom jag har svårt att föreställa mig, att någon verklig samvetssmärta skulle kunna uppkomma häraf, då man icke har så mycket positivt intresse, att man kan säga, att det finnes något religionssamfund *i världen*, som representerar detta, åtminstone i så hög grad, att man hellre vill tillhöra det än den svenska kyrkan". Den ene talaren förklarade alltså, att den utträdande bör uppgifva något af de af *svenska staten* erkända religionssamfund, den andre något *religionssamfund i världen*. Dessa båda uppfattningar synas mig stå i direkt strid med hvarandra. Den förste af de båda ärade talarne yttrade vidare i sitt anförande, att det vore kyrkans pligt "att hindra dem från att rusa åstad in i hedendomens mörka natt." Jag föreställer mig dock, att han såsom motsats till kristendomen ställer mosaism och hedendom. Jag frågar då: hvad menas med kristen lära? Jag framställde samma fråga till kammaren förra året, men fick då ej något svar. Emellertid anser jag en dylik fråga vara fullt befogad, då det ju är församlingspresten, som i första hand bör veta, huru detta dissenterlagens uttryck bör tolkas. Jag har mig bekant, att tvenne här närvarande personer, som, om en begäran om utträde i högsta instansen skall afgöras i följd af sin embetsställning, dervid skola uttala sin åsigt om det samfund, till hvilket den

Om rätt att utträda ur statskyrkan utan öfvergång till annat trosamfund.
(Forts.)

Om rätt att utträda ur statskyrkan utan öfvergång till annat tros-samfund.
(Forts.)

utträdessökande vill öfvergå, är kristet eller icke, lemnat tvenne från hvarandra högst väsentligt afvikande definitioner. Jag har nemligen frågat dessa personer, om en religionsform, hvilken i Norges dissenterlag är i fråga om rättigheter jemnstäld med mosaismen, nemligen unitarismen, är att räkna såsom en kristen lära eller icke. Den ene svarade ja, den andre nej. Häraf tyckes framgå, att lagen är otydlig, och att godtycke vid dess tillämpning kan uppstå från presterskapets sida, till följd hvaraf de utslag, som fallas i olika stift, säkerligen blifva väsentligen olika.

Hvarför skulle vi icke kunna följa Tysklands exempel? som ju icke störtat samman, trots det att man der i de flesta och största staterna beviljat full religionsfrihet i den betydelse, jag fattar detta ord, i det man medgifver en person, som icke anser sin öfvertygelse harmoniera med kyrkans, rätt att utträda utan att behöfva undergå något slags inquisitoriskt förhör. Jag inser icke, hvarför vi ej skulle kunna följa de stora kulturländernas exempel i detta fall.

Sålunda, hvad menas med kristen lära? Dermed kan väl icke gerna menas, att endast de äro att räkna såsom kristna, som tro på Athanasii symbolum, hvilket börjar och slutar med en fördömsedom öfver dem, som hafva en annan tro. Hvad skulle väl staten hafva för intresse utaf att ställa upp så stränga fordringar och draga upp så tränga gränser för sina medlemmar? En tredje talare vid nyss berörda tillfälle förklarade till och med, att han icke ville vara med om beviljande af dylik rätt till utträde ur statskyrkan, men att han i stället önskade, att Riksdagen ville gifva kyrkan en kyrkotuktslag, hvarigenom alltså de utträdessökande ej blott skulle mot sin vilja qvarhållas, utan äfven underkastas en kyrklig tuktan.

Som jag nyss nämnde, anser jag, att detta utträde ur statskyrkan för mången är en samvetssak, och enligt mitt förmenande borde motionen redan af detta skäl bifallas. Mot detta har åter anförts, att inom vår kyrka *icke* något samvetstväng utöfvas. Må det dock ursäktas mig, om jag i detta fall har en annan uppfattning och om jag till stöd härför anför några exempel. Först vill jag då nämna den obligatoriska kyrkliga vigseln för sådana personer, hvilka hafva blifvit konfirmerade inom kyrkan, men hos hvilka sedermera en annan religiös öfvertygelse vunnit insteg utan att kunna utträda ur kyrkan. Hvad vigselfrågan särskildt beträffar, borde väl den borgerliga vigseln vara obligatorisk och den kyrkliga beroende på kontrahenternas fria vilja. Enligt 11 § 15 kap. kyrkolagen må ingen trolofvas, som icke kan Luthers katekes. Jag frågar då: hvad ha de båda sakerna med hvarandra att göra? Enligt kongl. brefvet den 9 januari 1816 är som vilkor för att antagas till båtsman stadgadt att hafva begått H. H. nattvard, äfvenså för att antagas som medhjelpare i tandläkarekonsten eller ämnessven i fält-skärsyrket. Kongl. förordningen den 18 juni 1861. Och undergången konfirmation är vilkor för bekännare af kristna läran, som söker inträde som ordinarie elev vid tekniska högskolan. Kongl. stadgan den 2 mars 1877 sammalunda för den, som söker inträde vid veterinärinrättningen i Skara. Kongl. reglementet den 20 juli 1853. Hvarför skola dessa föräldrade och på samvettsfriheten inkräktande förordningar fortfarande

gälla? Är detta icke att draga in höga och allvarliga ting, der de sannerligen ej äro på sin plats? Skall detta endast innebära en omskrifning för att få uttryckt, att den inträdessökande på dessa banor skall vara af en viss ålder eller besitta en viss kunskap, så kunde detta helt visst uttryckas på ett mindre stötande sätt. Men hvad en persons kristendoms-kunskap har att skaffa med hans lämplighet som tandläkare, fältskär, båtsman, ingenjör o. s. v., det kan åtminstone ej jag fatta.

Jag vill ej längre upptaga kammarens tid, men måste, så länge jag ej röner motsägelse, vidhålla mitt påstående, att lagen är otydlig och redan af detta skäl behöfver ändras, då man icke kan eller vill gifva någon klar och bestämd definition på, hvad som menas med kristen lära. Jag har svårt att tänka mig, att den förklaring skulle anses vara riktig, att unitarierna icke äro att räkna såsom kristna, eller att någon person skulle våga påstå, att sådana män som Kristofer Janson, Parker, Channing eller Viktor Rydberg äro att stämpla såsom *hedningar*.

Jag yrkar bifall till motionen och afslag å utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande endast yrkats, af herr *von Möller*, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 45, i anledning af väckt motion om rätt för enskild part att mot embetsmän anhängiggöra talan för fel i embetet, och

n:o 46, i anledning af väckt motion om ändring af 117 § skiftesstadgan,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Herr *Bohnstedt* afgaf en motion, n:o 35, med förslag till ändrad lydelse af § 17 grufvestadgan.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde,

hvarjemte kammaren, likaledes på hemställan af herr talmannen, medgaf, att de anslag, som utfärdats till det pågående sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 4,05 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 14 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 6 i denna månad.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 211, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12, med anledning af väckta motioner angående dels förändrad uppställning af den s. k. lilla almanackan, dels ock införande af en mera tidsenlig och svensk namnlängd i almanackan, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet herr *Bohnstedts* den 12 i denna månad bordlagda motion, n:o 35, med förslag till ändrad lydelse af § 17 grufvestadgan.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 12 innevarande månad bordlagda ärenden, nemligen konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 8 och 9, statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 9 och 41—44 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 5 och 6.

Justerades två protokollsutdrag för detta sammanträde, hvarefter kammaren åtskildes kl. 2,38 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
